

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Sølibatet: kall og hengivelse
Herrens forklarelse
Fornuftens helbredende filter
Den gamle ritus - et tegn på åndelig lengsel?
Liturgireformens styrke

Innholdsfortegnelse

- | | | | |
|----|--|----|--|
| 3 | Redaktørens hjørne:
Er det rom for tilgivelse i
inkluderingsamfunnet?
Av Henrik Holm | 16 | Et tegn på åndelig lengsel
Av p. Reidar Voith |
| 4 | Sølibatet: kall og hengivelse
Av p. Arne Marco Kirsebom | 20 | Liturgireformens styrke
Av msgr. Torbjørn Olsen |
| 7 | Debatt: Leserinnlegg fra Per Bang | 22 | Alvorlig talt: Fra banekristne til
vanekristne til utvannede kristne
Av Janne Haaland Matlary |
| 8 | Debatt: Redaktørens svar på Per
Bangs leserinnlegg | 24 | Bokanmeldelser:
Boken om Assisi – og mannen bak.
Kjønn og religion.
Keltiske Myter – Utvalg og innledende
essay. |
| 9 | Preken:
Herrens forklarelse
Preken av Père Joël Regnard, O.C.S.O. | 31 | Blikk på tiden:
Kjønnsnøytraliserings konsekvenser
Av Henrik Holm |
| 10 | Fornuftens helbredende filter
Av Henrik Holm | | |
| 14 | Intervju: Helga Hernes – En sterk,
dyktig og handlekraftig kvinne
Av May-Lisbeth Myrhaug | | |

Utgiver: Oslo Katolske Bispedømme.
Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf: 23 21 95 48
(redaksjonen)/ 23 21 95 00 (ekspedisjon og
adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43.
E-post: tidsskriftet@katolsk.no
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

Redaksjon: Ansvarlig redaktør: Henrik Holm.
E-post: henrik.holm@katolsk.no

Redaksjonsmedlemmer: p. Arnfinn Haram o.p.,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim og
Øivind Varkøy.

Redaksjonsråd: Håkon H. Bleken, Tove Bull,

p. Arne Fjeld o.p., Sigurd Hareide, Nils Heyerdahl,
Henning Laugerud, sr. Else Britt Nilsen o.p. og
Magdalene Thomassen.

Faste medarbeidere: Janne Haaland Matlary,
Kåre Langvik-Johannessen og Ola Tjørhom.

Abonnement: Årsabonnement kr. 275,- (Norge/
kr. 300,- (øvrige europeiske land)/kr. 320,-
(andre verdensdeler). Bankgiro: 3000 20 01485.
(IBAN No 8130002001485, BIC Plus No 22)

Redaksjonsslutt: 10. september 2007

Design: Molvik grafisk AS, Asgeir Dahlby Trykk: Molvik grafisk AS



Er det rom for tilgivelse i inkluderingsamfunnet?

I dag skal alt aksepteres og inkluderes. Norge har t.o.m. et eget departement for inkludering (arbeids- og inkluderingsdepartementet). Det kan nesten gå på den mentale helsen løs når man skal høre hvordan kjendiser, politikere og andre snakker om aksept og inkludering. Man glemmer helt at det er ord som er avhengig av et innhold: Hva er det som skal aksepteres og inkluderes? Dessverre blir aksept og inkludering i dag brukt for å fordømme mennesker som velger å ikke følge folkeopinionen i aktuelle spørsmål. For hvem vil fremstå som ekskluderende? Dagens bruk av aksept og inkludering er en alvorlig fare: Det blir nemlig vanskelig å snakke om tilgivelse. Konsekvensen av det er til slutt et umenneskelig samfunn. Finnes det rom for menneskelighet der vi ikke får sjansen til å tilgi og å bli tilgitt?

I enkelte tilfeller fremstår inkludering og aksept i dag som legitimering av det Kirken kaller synd. Synd er det som bringer livet ut i kaos. Samtidig blir gudsforholdet korrumpert gjennom synden. Fordi mennesket er et valgets vesen, fører synden til skyld. Vi er skyldige overfor Gud, våre medmennesker og det bilde Gud skapte oss til. Kristne har en løsning på skyldspørsmålet: Vi kan la oss bli frikjent og tilgitt av Gud. I dagens samfunn har man en annen løsning på skyldproblemet: Man har relativert skylden og dermed gitt seg selv en skinnabsolusjon. Den uoppørlige talen om aksept og inkludering er ikke annet enn at man kollektivt fraskriver seg skylden. Denne prosessen er så mektig at den også biter seg innover den menneskelige selvbevissthet. Vi er da egentlig svært så gode. Og når vi har pådratt oss skyld, unnskylder vi oss med den gode intensjon: Det var jo ikke ment slik. Jeg tror katolikker skal være takknemlig for at vi i vår gudstjeneste, den hellige Messe, helt ved

begynnelsen får si hvem vi er, nemlig syndere og skyldnere.

Tilgivelse forutsetter at det gale som er gjort, blir fastholdt som galt. Hvis en ektefelle tilgir den andre for utroskap, så er det kun mulig under den forutsetning at begge ser på utroskap som et brutalt feiltrinn. Både den som tilgir og den som blir tilgitt, må se på hendelsen som synd for at tilgivelse i det hele tatt kan finne sted. Den sårede part må si: Jeg aksepterer det overhodet ikke, men tilgir deg! Derrida beskriver meget godt hvordan tilgivelsen forutsetter at det utligvelige finnes. "Hvis vi tilgir, gjør vi det som er umulig: Hva hadde det vært for en tilgivelse hvis den kun tilgir det tilgivelige?" Man er nesten fristet til å si at tilgivelse bare er mulig som gave, en gave som gjør det umulige mulig.

Å akseptere, se over med, å inkludere det utligvelige ved å relativere det, skaper et samfunn som i bunn og grunn er menneskeforaktende. Det fører til det Johannes Paul II kalte en dødens kultur. Ikke akkurat så hyggelig å leve i. Fordi synden fører til vår død, kom Jesus for å redde oss fra dødens forbannelse. Døden må hates, sa en ung prest i en preken, og fortsatte: Vi kristne må alltid hate døden. Et slikt utsagn er hardt å sluke, men det gjør det ikke mindre sant. Døden er nemlig i seg selv helt forferdelig, grotesk og brutal. Midt i denne dødens verden forteller Kristus oss: "Hver den som lever og tror på meg, skal aldri i evighet dø" (Joh 11,26). Det er vanskelig å fastholde Kristi ord i et samfunn som flykter fra dødens brutalitet, relativterer synden og fraskriver seg skylden. Det farlige er at denne realitetsflukten trer frem som inkludering, aksept og toleranse. Istedenfor å inkludere synden bør vi tilgi synderen, og istedenfor å akseptere synden bør vi elske synderen. ■

HH

Sølibatet: kall og hengivelse

I denne artikkelen berører forfatteren mange spørsmål angående sølibatet. Hvorfor holder Den katolske kirke fast på sølibatet? Hvordan er det å leve i sølibatet? Kall og hengivelse er begreper som i denne sammenheng spiller en stor rolle.

AV P. ARNE MARCO KIRSEBOM

*P. Arne Marco Kirsebom er generalvikar
i Oslo Katolske Bispedømme.*

I Den katolske kirke må prestene leve i sølibat, dvs. avstå fra ekteskap og familie. Dette er blitt stadfestet og bekreftet også av de seneste paver. Men sølibatet er et av de tema som i nyere tid har utviklet seg til å bli et kontroversielt tema. Forskjellige aktuelle problemer i enkelte presters liv som offentligheten blir kjent med, blir ofte fort og lett fulgt av kravet om at sølibatet må oppheves. Tanken er at det er sølibatet som forårsaker problemene, som om et frivillig avkall på ekteskap og familie skulle føre til sykdom og perversjon. Eller som om ekteskap og familie forhindrer sykdom og perversjon. I virkeligheten skulle det ikke forbause meg om det ville bli funnet langt flere patologiske tilfeller innenfor ekteskapet og familien enn i pretestanden. Videre kan det synes som om noen tror at Det annet Vatikankonsil i grunnen ville oppheve sølibatet og det skal visst på den tiden ha vært prester som lot seg vigsle i den tro at snart skulle sølibatet oppheves og de skulle få stifte familie. En tanke som ikke har noe fotfeste i tradisjonen eller i kirker det er naturlig for Den katolske kirke å sammenligne seg med. I disse kan en gift mann bli prest, men ikke en prest gifte seg.

Men er det sølibatet som er det egentlige problemet? Eller ligger det kanskje et annet sted. Denne artikkelen vil forsøke å trenge dypere inn i tankene rundt sølibatet.

Kristus og Kirken

Det er i dag en lei tendens til å forsøke å skille Herren fra Kirken i den forstand at man tror at mye av det Kirken har bestemt, er blitt bestemt uten tilknytning til Herren, som om det var etter eget forgodtbefinnende. For eksempel ønsker man å tro at meget først ble innført under keiser Konstantin. Leser man teologene fra det første og annet århundre må man derimot fastslå at meget var virkelighet allerede i den tiden. Senere konsil har stadfestet og presisert Kirkens tro, men ikke skapt den. Dessuten glemmes det ofte at Kirken er Herrens brud, hans levende fellesskap på jorden og at hun er fylt av Den hellige Ånd. Vi må tro at Kirken i hennes bestemmelser og avgjørelser er inspirert og ledet av Herren i Den hellige Ånd. Det at disse ikke alltid passer oss, burde være et ekthetstegn for oss. Kirken og Kristus er ikke en bekvem og motstandløs vei. Det er en moderne tanke at livet skal være gøy og smertefritt, men det er ingen kristen tanke.

Sølibatet ble ikke innført i det 4. århundret, men ble den gangen stadfestet som eksisterende praksis. Det at sølibatet ikke nødvendigvis nevnes eksplisitt i tidligere tekster behøver ikke å bety at det ikke eksisterte siden Kirkens begynnelse. Det er tvertimot svært sannsynlig at det ble praktisert helt fra begynnelsen av, da presten på en spesiell

I Herrens tjeneste

måte representerer og følger Herren. Herrens egen praksis var prestens modell. I og med at Herren selv levde sølibatært, kan man anta at apostlenes og deres etterfølgere, biskopene og prestene, levde i sølibatet.¹

Kristus som forbilde

Skal vi forstå sølibatet i dybden, må vi vende blikket mot Kristus. Det er han som er kilden til det sølibatære livet. For å kunne stå helt til Faderens disposisjon i sin misjon, valgte han å være ugift. Faderens oppdrag krevde ham fullt og helt, misjonen for å spre det glade budskap om frelsen hadde ikke noe rom i hans liv for å stifte familie. Men han stod ikke bare helt til Faderens disposisjon. Hans misjon var også å restaurere menneskets natur, slik allerede de tidlige kirkefedrene erkjente det. Adams opprinnelige synd hadde skadet menneskets natur i dets vesen med følge for alle senere generasjoner. Dette skulle rettes opp ved at Herren ble unnfanget uten synd. Ved Den hellige Ånds virke var hans natur fri for arvesynd. Dette er viktig å se når man reflekterer over Herrens sølibat. Hans rene, syndfrie natur gjør familielivet for ham teologisk utenkelig.

Tenkt slik er det i grunnen to forklaringsårsaker for Herrens sølibat: å stå helt og holdent til disposisjon for Faderens vilje og å ikke "blande seg" med mennesket født i arvesynd. Når vi vil reflektere over prestenes sølibat, er det nødvendig å forstå hvorfor Herren levde i sølibatet. Prestenes sølibat ville være en umulighet hvis det ikke var begrunnet i Herrens eget sølibat.

Hva er en prest i Den katolske kirke?

Hvordan tenker vi så en prest i Den katolske kirken? For å forstå det, må vi først forstå hva Kirken er. Kort sagt kan vi si at Kirken er det rom, det fellesskap Herren har stiftet på jorden for å samle alle mennesker i Guds frelste fellesskap. Kirken er det rom Han virker i, på tvers av alle raser og folk, alle steder og tider. I Kirken skjenker Han seg de troende i sakramentene, helt spesielt i eukaristien, men også i syndstiltgivelsen. I dåpen settes mennesket fritt for arvesyndens lodd og blir tatt inn i den nye rekken av mennesker som er forløst av Herren. Slik blir Kirken det forlengede rom av Herrens inkarnasjon. Kirken er det konkrete sted for

Herrens nærvær og virke. Det er derfor helt sentralt at presten står helt til disposisjon for Kirken og hennes behov. Presten tilhører ikke seg selv, men Kirken. Den gifte mann derimot får tilhøre sin familie og skal stille seg til disposisjon for familiens behov.

Herren kaller prester til Kirken først og fremst for at Hans sakramenter til de troende skal kunne forvaltes. Alle videre aktivitet i Kirken er samlet rundt sakramentene som sentrum. Da Herren er den eneste som har den fulle oversikt over det fellesskap han har grunnlagt og som er hans brud, vet bare han hvilke personer som trenges for fellesskapets frelses skyld. Derfor er alltid kallet personlig og kan ikke overføres til en annen person.

En prest er altså en person som tas inn i Herrens tjeneste av Herren selv for å tjene Ham i Kirken på en særskilt måte. Kristus trenger denne personen fullt og helt. Denne eksklusive tjeneste krever av presten sølibatet. Slik Herren stod til disposisjon for Faderen, må presten leve helt og holdent til disposisjon for Herrens vilje og misjon. Han kan ikke ta seg av en familie.

Kristus er Kirkens herre og vet hvem han kaller. Kirkens oppgave er å ledsage den som mener å være kallet og å hjelpe vedkommende til klarhet. Kan Kirken bekrefte kallet, har kandidaten intet å frykte, men kan la se vie. Det betyr selvfølgelig ikke at vedkommende ikke vil møte problemer. Tvert imot, prøvelsene på en prests vei er en del av Herrens pedagogikk med presten. For ham er det viktig stadig vekk å få bekreftet prestens trofasthet og tilknytthet overfor ham. Bare slik kan presten føres til stadig viktigere oppgaver, dersom Herren ønsker det. En av utfordringene ved å være prest, er å forbli åpen for det Herren vil av ham i livets lange løp. Uansett hvor mange forestillinger den unge prest kan gjøre seg om sitt liv som prest etter presteavgivelsen, er det umulig å overskue det som faktisk kan ligge foran ham, både av små og store oppgaver, gode og vanskelige utfordringer. Prøvelser av sølibatets holdbarhet er en del av dette. Det er

Det er i dag en lei tendens til å forsøke å skille Herren fra Kirken i den forstand at man tror at meget av det Kirken har bestemt, er blitt bestemt uten tilknytning til Herren, som om det var etter eget forgodtbefinnende.

¹ Jeg anbefaler her å følge forskningen til Stefan Heid. For alle som ønsker å fordype seg i sølibatsspørsmålet er hans bok "Zölibat in der frühen Kirche" sentral.

selvfølgelig en naturlig reaksjon i en prest å kunne forelske seg. Men det ville være en kortslutning å mene at det ville bety at Herren ønsker noe annet av vedkommende enn å være prest. Derimot er det en del av den nødvendige affektive modning på livets vei å kunne forholde seg riktig til sitt eget følelsesliv, noe som selvfølgelig i like stor grad gjelder den som er kalt til ekteskap.

Sølibatet og ekteskapet

I grunnen henger sølibatsspørsmålet sammen med ekteskapsforståelsen. Kan det være at svikten i forståelsen av sølibatet henger sammen med en tilsvarende svikt i det ekteskapelige livet? Altså at to vesentlige livsformer for mennesket begge befinner seg i en kritisk fase? Sølibatet er et løfte presten avgir om ikke å gifte seg, ikke stifte familie. Et løfte som uten tvil er et avkall, men som ikke gis for avkallets skyld. Poenget med sølibatet ligger ikke i avkallet på ekteskap og familie, men i

den disponibilitet presten vinner gjennom dette avkallet. Det betyr at vi også må ha en forståelse av presten og hans tjeneste for å kunne sette sølibatet i et riktig perspektiv. Ekteskapet er et løfte om å binde seg eksklusivt til

en person av det annet kjønn inntil døden skiller en ad, med åpenhet for de barn Gud måtte skjenke paret. Et løfte som uten tvil i jaet til den andre impliserer nei til en tredje og alle andre, også en form for avkall.

I dag mislykkes dessverre mange i å leve sine ekteskapslofter frem til dødens atskillelse. Dessverre gjelder den samme mislykkethet også for en del prester. Hvorfor mener man da at det ville være bedre om prester levde i ekteskap? For å muliggjøre en dobbelt mislykkethet? Jeg tror at ønsket om å oppheve sølibatet stammer fra en manglende forståelse for ekteskapets hellighet.

Ofta får jeg høre at det ville være lettere å få flere prester dersom sølibatet ble opphevet eller at det ville være lettere for prestene å forstå familiære problemer bedre dersom de hadde vært gift. Til det siste må det anmerkes at prestens oppgave ikke er å være problemløser for ekteskapsproblemer, men å være sjelesørger. Når det gjelder omsorgen for et menneskes sjel, er det ikke nødvendig for presten å ha den

samme erfaring som den som trenger sjelesorgen. Det ville være en urimelig forventning. Dessuten vil man oppdage at de sjelelige sorger et menneske kan ha, ikke er avhengig av om vedkommende er gift eller ikke. Når det gjelder det første, har jeg mine tvil om det virkelig er slik at sølibatet er et hinder for å få prester. Jeg vil heller driste meg til å påstå at manglende tro er problemet. Man blir ikke prest fordi det er fint e.l., men som jeg har vært inne på, fordi Gud kaller vedkommende. Er kallet stadfestet, da har man intet å frykte, men bør tørre å gå veien helt til enden. Det kan synes som en underlig tanke at et ønske om å bli prest for å gjøre godt mot menneskene, ikke er tilstrekkelig. Det er edelt, men det er ikke kall. Enda verre er de tanker jeg av og til møter om at det å være prest har noe med ære eller lignende å gjøre. Men hvilken ære forventer jeg, når Herren kaller presten, lik alle troende, til etterfølgelse like til korset?

Kall og hengivelse i en sekulær tid

I vår tid er det blitt vanskelig å begripe nødvendigheten av å kunne gi avkall, å kunne ofre, å kunne bære et kors. Det blir gjort enda vanskeligere gjennom en umenneskelig fiksering på å tilfredsstille sine lyster, leve ut sine legninger, nyte live og ha det gøy. Presten blir i dag hele tiden utsatt for mange mulige seksuelle antydninger. Den såkalte seksuelle frigjøring kan være en trussel for den som lever i sølibat, som for den som lever i ekteskapet. At denne angivelige frihet i bunn og grunn stammer fra en dyp mangel på forståelse av hva menneskets verdi og kall er, gjør det ikke lettere. Det blir til en sterkt forstyrrende støy for sjelen som truer sølibatet og ekteskapet. Mennesket blir trukket ned i en selvforaktende avgrunn hvor dets blick blir formørket.

Slikt sett må vi anse det som heltemodig i vår tid å ville følge et kall og ta på seg et liv i sølibat. Fortsatt er det tross all støy og mørke, unge mennesker som lytter til Guds stemme og sier ja til Hans kall. Det er så overmåte godt at vi ikke kan takke Gud nok for det. Da er det forstemmende at jeg i forbindelse med opptak av kandidater, har møtt tanken om at den unge mannen bør tenke over om han virkelig kunne tenke seg å leve et ekteskap eller ikke. Dersom han faller på ikke, da er jo saken grei? Men det er et feil utgangspunkt. Man blir ikke prest fordi man ikke kunne tenke seg et ekteskap eller familieliv. Nei, til tross for at man kunne tenke

Man blir ikke prest fordi man ikke kunne tenke seg et ekteskap eller familieliv. Nei, til tross for at man kunne tenke seg et ekteskap eller familieliv, blir man prest.

I Herrens tjeneste

seg et ekteskap eller familieliv, blir man prest. Og det kun fordi man tror at Gud har kalt en. Hvis ikke vil det ikke være mulig å leve et liv i sølibat.

En annen ting som jeg gjerne vil ta med i en slik artikkel som denne, er det faktum at jeg til dags dato ennå ikke har sett en film som omhandler sølibatsproblemet på en riktig måte. Her er det mer romantiserende fantasifullhet enn reelt kjennskap som hersker. Særdeles pinlig blir det når presten i filmen gir avkall på den forelskede kvinne, fordi han elsker Gud mer enn henne. Det er selvfølgelig edelt å ville elske Gud mer, men jeg tror ikke det er det dreier seg om. Nei, det er utvelgelsen fra Guds side, at

man plukkes ut av Ham til tjeneste og svarer på det som er det sentrale. Det å ville la seg bruke av Gud, være Hans instrument i Hans kirke. Det er bare mulig fordi Hans kjærlighet er der før enhver menneskelig kjærlighet. Den kjærlighet mennesket, enten prest eller ikke, forsøker å leve, er omsluttet av Guds større kjærlighet. Menneskets kjærlighet er svar, så godt det lar seg gjøre. Men kjærligheten til Gud og til menneskene, skal ikke settes opp mot hverandre, men er to sider av samme kjærlighet. Likefullt som kjærligheten til seg selv. Lever presten Kristi kjærlighetsbud så godt han evner, har han intet å frykte, men vil kunne være en prest slik Kristus og Kirken trenger ham. ■

Debatt

Leserinnlegg fra Per Bang til redaktørens hjørne "Herlig befriende" i siste nummer (Nr. 7-2007)

"Herlig befriende" er overskriften til redaktørens kommentar til Kirkens "selvangivelse" som kom for en tid siden og som hos mange har vakt tristhet og følelsen av kunstig vedlikeholdt avstand mellom kristne som til tross for alle nederlag ennå tror på økumenikk. Redaktøren får være glad for at jeg ikke faller for fristelsen til å uttrykke meg like herlig befriende som ham i dette innlegget. Hvem er det han skriver om? Hvem er det som utgjør en "koseklubb", hvem er det som er "ekskluderende" og "intolerant", hvem er det som "pålegger strenge straffer"?

For å dempe min forargelse og mine dype skuffelser velger jeg å begynne med en uærbødig fleip i stedet for å gi ekte uttrykk for mine følelser: "Skjærsilden er det sted hvor man får gjøre bot for den teologi man har bedrevet mot andre troende". Jeg mener faktisk det, for jeg har opplevd mye teologi som fordømmende, blind og ukristelig i ordvalg. Også i redaktørens hjørne, hvor man omtaler "de tverrkirkelige" som verre enn en ortodoks lutherdom, en sterk metodisme og en glødende pinsetro - men hvem er da vi tverrkirkelige, som oppriktig brennende håper at

alle kristne skal anerkjenne hverandre fullt ut og gå til bords sammen, som det sømmer seg mellom brødre og søstre? Hvilken grunn har redaktøren til å tulle oss inn i nedlatende uttrykk som snillisme og "lunkenhet"? Hvorfra kommer forestillingen om et "tverrkirkelig politi som pålegger strenge straffer hvis man sier noe som ikke er politisk rett?"

Hele redaktørhjørnet oser av sorgelig mangel på elastisitet og manglende villighet til å se med våken interesse på medkristne som har et annet syn på økumeniske bestrebelser. Jeg mener at økumenikk kan og bør begynne fra bunnen, fra oss utålmodige menige som står langt på avstand fra spisslindig bruk/misbruk av teologi og som - kanskje nettopp derfor - ikke ser på en smule ulydighet som en synd. Fra katolsk forståelse av samvittighetens primat var Luther i full overensstemmelse med katolske lære da han tok sitt standpunkt. Blind lydighet er ingen overordnet religiøs dyd. ■

Per Bang

*Svaret på dette innlegget finner
De på neste side.*

Redaktørens svar på Per Bangs leserinnlegg

Takk for ditt leserinnlegg! Jeg er meget glad for at min leder i siste nummer provoserte frem ditt innlegg. Noen ganger må man være polemisk for at debatten skal komme i gang. Men når det er sagt: Jeg står for hver setning, til tross for at du på grunn av mine oppfatninger om norsk tverrkirkelighet allerede har plassert meg blant dem som må gjøre bot i skjærsilden. Min intensjon var å sette fingeren på en norsk tverrkirkelighet som mer og mer tar form av en "political correctness". Jeg synes det er galt at man med en gang blir stemplet som antiøkumenisk hvis man ikke følger denne "political correctness". Samtidig er det ingen motsetning mellom å ønske seg Kirkens enhet og å mene at Troskongregasjonen kom med klargjørende og derfor befriende utsagn om kirkebegrepet. Her følger i all vennlighet noen presiseringer som svar på ditt innlegg:

1. At det sømmer seg før søsken å gå til bords sammen, er jeg selvfølgelig helt enig i. Men nå er ikke eukaristien et vanlig måltid. Den er faktisk det aller helligste i den katolske tro. Derfor bør man ikke gjøre den om til et middel for enheten. Den må, som kardinal Kasper sier, være enhetens frukt. Luther sa at messeofferet kommer til å skille protestanter og katolikker til evig tid. Hvorfor protestanter som benekter messeofferet, absolutt vil motta eukaristien i Den katolske kirke, er derfor noe merkelig. For å være litt personlig: En av grunnene til min konversjon til Den katolske kirke var nettopp messeofferet. De siste årene i mitt teologistudium var preget av en dyp sorg over at Luther, som den gang var mitt store forbilde, kunne eliminere denne fundamentale delen av den kristne tro. Det ble en kval å gå til nattverd hos protestantene. Til syvende og sist måtte jeg foreta det store valget, nemlig å konvertere til Den katolske kirke. Med samvittigheten i behold kunne jeg ikke lenger gå til nattverd i et kirkefelleskap som bevisst ikke bekjenner seg til messeofferet. Teologi er ikke så abstrakt og så spissfindig som den noen ganger kan høres ut som. Den er dyp eksistensiell. Det er Luther et bevis på. At det strider mot din samvittighet å følge Kirkens lære i nattverdsspørsmål, har ikke jeg noe med. Men jeg ber om din forståelse

for at det strider mot min samvittighet å kjempe for en økumenikk som skal trosse det Kirken står for. Jeg har ingen tro på en økumenikk fra bunnen av som ikke respekterer Kirkens retningslinjer i dette spørsmålet. Jeg håper også brennende på Kirkens enhet, men ikke under slike premisser. Økumenikk for økumenikkens skyld er etter min oppfatning ikke ønskelig.

2. Jeg har overhodet ikke sagt at jeg synes en ortodoks lutherdom, en sterk metodisme og en glødende pinsetro er ille. Min intensjon var heller å rose dem for deres hengivelse til Herren. Hvis vi er like hengivne i vår katolske tro, tror jeg at vi nærmer oss Kirkens enhet. For jo nærmere hver enkelt konfesjon lever Kristus, jo bedre kan Han skape den enhet som vi lengter etter. Kristus vil nemlig trekke alle til seg. Jeg ønsker Kirkens enhet og ikke en menneskelig konstruert minimalkonsens. Men da må vi kanskje oppgi troen på at vi kan greie å lage Kirkens enhet ut fra våre egne krefter. Vi må la Kristus gi oss enheten, ufortjent av nåde.
3. Blind lydighet er ingen overreligiøs dyd, skriver du. Det er jeg enig i. Paulus definerer troen som en fornuftig lydighet. Troskongregasjonens skriv er etter min mening svært redelig og fornuftig. Derfor tror jeg vi kommer nærmere Kirkens enhet hvis vi er lydige mot det. En fornuftig lydighet, etter min oppfatning. Kjære Per Bang, jeg håper du ikke har "manglende villighet til å se med våken interesse på medkristne" som har dette synet på de økumeniske bestrebelser.
4. De ortodokse kirker synes Troskongregasjonens skriv var meget godt. Kanskje vi nærmer oss Kirkens enhet med våre ortodokse søsken? Beklager, men jeg har vanskelig for å se lys i tunnelen når det gjelder det økumeniske fellesskap med enkelte retninger innenfor protestantismen. Når mange av deres øverste ledere (for Guds skyld ikke alle) til stadighet fjerner seg fra den kristne fellesarven, er det deres valg. Den katolske kirke kan ikke gis skylden for det. ■

Henrik Holm

Spiritualitet

Herrens forklarelse

Preken av Père Joël Regnard, O.C.S.O.

Denne prekenen ble holdt i Tautra Mariakloster 6. august 2006, og er oversatt av sr. Sheryl Frances Chen med Père Joëls tillatelse. Père Joël hører til Cîteaux Abbedi i Frankrike, hvor han er novisemester og ysterisjef. Kommuniteten i Cîteaux, som er moderklosteret til hele Cistercienserordenen, vurderer å opprette et munkekloster ved Munkeby, Levanger.

I Nidarosdomen finnes det en ikon av Kristi ansikt som heter "Frelseren med det våte skjegg". Utenom denne overraskende detaljen, er ansiktet mørkt, og det er vanskelig å skjelve mellom ansiktstrekkene. Ansiktet er mest lyst på sin øverste del, særlig fremst på pannen. I følge evangelisten Markus' beretning om Herrens forklarelse (Mark 9.2-10 som forkynnes i År B), er det stikk motsatt; Kristi ansikt åpenbares, fullstendig opplyst, slik at det ikke bare er et brennpunkt.

Begge bildene er det samme ansiktet som vi ser. Det ene av natten av den menneskelige virkeligheten, av jorden og dens tyngde. "Og med ett, da de så seg om, så de ingen andre hos seg enn Jesus." Det andre av herligheten, av den guddommelige virkeligheten, av himmelen. Det er nødvendig at denne guddommelige realiteten lar seg bli sett i kjødet og for sannelig å bo der med det mål å være tilgjengelig for oss, og samtidig for å la en annen realitet bli skuet.

Det kan sammenlignes med årets dobbelte rytme her i Norge. I årstiden når dagen inntrenger seg overalt, helt til selve timene som skulle være natt, forsvinner lyset ikke i det hele tatt. Og i det andre halvåret, innhyller dagen seg i natt. Det ser ut som om den lider av å leve. Til slutt forsvinner den.

Troen forteller oss at i et menneskes ansikt, samtidig opplyst og beksvart som

jorden, ser vi Faderen. Troen forteller oss at lyset fornedret seg for å bli omgitt av skygger; dette er mysteriet om å gå gjennom livet og døden. "På veien ned fra fjellet påla han dem at de ikke skulle fortelle noen det de hadde sett, før Menneskesønnen var stått opp fra de døde." Det er påskens mysterium som til syvende og sist er meningen bak Herrens forklarelse.

Herre, du som er hjørnesteinen, det ville vært godt å være med deg i lyset på fjellet. Det er også godt å se deg alene, med oss, som oss. Vi kan lære å gå gjennom døden for å motta livet, ønske lyset velkommen, og i deg høre Faderens røst; "Dette er min Sønn, den elskede." ■



Det store russiske ikonet Nidarosdomen fikk i 1930 et stort russisk ikon i gave fra handelsråd R. Zeiner-Henriksen. Det er kalt "Frelseren med det våte skjegg" og viser Kristus omgitt av en korsglorie med korsarmer i gull. Frelserens ansikt rammes inn av hans mørke hår, og de allvorige øynene ser direkte på betrakteren. Det er mye som tyder på at ikonet er framstilt i Novgorod, og man antar at det ble laget en gang i tiden rundt 1500.

Fornuftens helbredende filter

Hvis det er en ting vår nåværende pave Benedikt XVI ønsker å lære oss, må det være: Tro og fornuft hører sammen. Et mer aktuelt tema enn dette kan knapt finnes i en verden der religion og spiritualitet ytrer seg på mange irrasjonelle måter. I denne artikkelen ønsker forfatteren å vise at religion og spiritualitet må gjennom fornuftens filter. Især gjelder det for kristendommen. Den kristne tro er nemlig fornuftig. Derfor har man all grunn til å være skeptisk overfor en irrasjonell spiritualitet og en enhver form for nyreligiøsitet som ikke er fornuftig.

AV HENRIK HOLM

Det snakkes i dag meget om en religiøs renesanse. Det ytrer seg i en søken etter spiritualitet. Når mennesker søker hen til det spirituelle, er det et tegn på at materialismen og tilfredsstillelsen av livets nødvendigheter ikke dekker menneskenes behov. Man har en følelse av livet er mer enn karriere, arbeid, hobby, sport og ferie. Mennesker har med andre ord flere behov. Derfor blir man svært nysgjerrig på åndelighet og mystikk. Tilstrømningen til steder og til personer som dekker disse behovene, er enorm. Til en viss grad er det en positiv utvikling.

Allikevel må en slik religiøs lengsel bli gjenstand for rasjonell kritikk. Fornuftens filter må rense vekk uheldige trekk, farlige utviklinger og naive forestillinger. Mennesket kan nemlig innbille seg mye. Man kan innbille seg at alt er i orden med en selv, selv om det overhodet ikke er det. Noen eksempler: Parolen "å finne seg selv" som mange er så opptatt av i dag, kan være en søken etter å styrke sitt eget ego istedenfor å "fornekte seg selv og å ta opp sitt kors". Mennesket kan innbille seg at budd-

histisk inspirert meditasjon gir fred i hjertet. En fred som etter kristen forståelse kun Kristus kan gi. En stor begeistring for en avdød pave kan være en søken etter en ny personkult. Med disse eksemplene ser man at religion og religiøse ytringer må renses, sorteres og differensieres. Denne oppgaven tilkommer fornuften. Vi gir Aristoteles rett når han sier at fornuften er det som skiller mennesket fra andre levesener. Hvis religion kun bygges på følelser, ønsker og behov, kan den ikke være god for oss.

Derfor spør vi: Er all begeistring for religion og spiritualitet i dag av det gode? Beror mye av dagens spiritualitet på forutsetninger som egentlig burde være problematiske for den kristne tro? Etter min mening er mye av dagens religiøse ytringer grunnet i en relativisme som ikke er forenlig med kristen tro. Før jeg begrunner dette nærmere, er det viktig å skille mellom religiøse behov og lengsel etter Gud.

Religiøse behov og lengsel etter Gud

Når man vil skille mellom de religiøse åndene, skiller den dype lengsel etter Gud seg ut som

Spiritualitet

noe egenartet. Den dype lengselen setter ingen kriterier for hvordan den ønsker seg at Gud skal være. Den søker ikke å fylle ut de hull som måtte mangle for en bedre "livskvalitet". Den er heller et rop til Gud. Et rop som grunner i en dyp kjærlighet. Salmene har mange eksempler: "Jeg lengter etter din frelse, Herre, din lov er min lyst og glede" (119, 174). "Jeg rekker hendene ut mot deg, jeg lengter etter deg som jorden tørster vann" (143, 6). "Hør min inderlige bønn når jeg roper til deg om hjelp, når jeg løfter mine hender mot Det aller helligste i ditt tempel" (28, 2).

Lengselen etter Guds nærvær får i Romerbrevet nærmest kosmiske dimensjoner: "Vi vet at helt til denne dag sukker og stønner alt det skapte samstemt, som i fødselsrier. Ja, enda mer: Også vi som har fått Ånden, den første frukt av høsten som kommer, sukker med oss selv og lengter å bli Guds barn fullt og helt når kroppen vår blir satt fri" (Rom 8, 22f). I alle disse eksemplene fra bibelen er det Gud som står i sentrum, og ikke mennesket med sine forskjellige behov.

Lengselen vil ikke seg selv, men søker den andre: Gud. Religiøsitet og lengsel etter spiritualitet må ha Gud som lengselens objekt. Han må være sentrum. Derfor må man pastoralt sett bidra til at mennesker lærer å søke Hans nærvær istedenfor å gå opp i sitt eget ego gjennom meditasjonsøvelser og forskjellige slags tilfredsstillelse av religiøse behov.

Religionskritikk har alltid utgjort en viktig del av den kristne tro. Derfor spør vi om ikke mye av dagens religiøsitet bygger på problematiske premisser som kan sperre veien for Kristus.

Relativisme

Når det gjelder dagens religiøsitet, er man i dag fastgrodd i visse forestillinger som det moderne mennesket synes det er vanskelig å befri seg fra. Svært mange av disse forestillinger er grener på relativismens rot. Utsagn som "alle religioner mener egentlig det samme", "alle religioner vil det samme", "Gud er den samme i alle religioner", "Gud er alle steder, men ikke i Kirken", "de forskjellige konfesjonene innenfor

kristendommen beviser at det ikke finnes en Kirke" og "jeg tar litt fra alle religioner og lager min egen lille religion", viser at man ikke godtar kristendommens krav på å være veien til sannheten. En kristen religiøsitet som ikke godtar dette premisset, vil alltid være fanget i sin egen relativisme. For dens eneste sannhet er at ingenting er sant. En slik dogmatisk relativisme gjenspeiler en livsforståelse i et samfunn som har mistet sin egen identitet. Man vet ikke hvem man er. For å unngå problemer lar man derfor relativismen herske. Ved første øyekast er den meget triviell, men den fører til at fellesskap blir en umulighet. Den ensomme mennesket står alene igjen. Det er kanskje derfor Europa er så rådløs overfor den muhammedanske tro: Man vet ikke selv hvem man er, og derfor er det vanskelig å forstå hvem den andre er.

Den dype lengselen setter ingen kriterier for hvordan den ønsker seg at Gud skal være. Den søker ikke å fylle ut de hull som måtte mangle for en bedre "livskvalitet".

Livsfortolkning

I et slikt samfunn mener enkelte at de har funnet løsningen på hvordan man skal finne seg til rette i verden. Ofte treffer man på følgende holdning: Hver og en må finne sin egen fortolkning av livet. Man må selv gi sitt liv en mening, istedenfor å finne en mening utenfor en selv. Når enkeltindividets fortolkning av livet blir rådene, får det konsekvenser for menneskets religion. Det kan føre til en irrasjonell religiøsitet. Hver og en blir ansvarlig for å lage sitt eget religiøse konsept. En behovsorientert privatreligion er irrasjonell. Og som Benedikt XVI viste i sin berømte forelesning i Regensburg, er irrasjonalitet uforenlig med det kristne gudsbildet.

Det individualistiske fortolkningstyraniet innenfor de religiøse arenaer har sitt opphav i reformasjonstiden: Luther løsev Den Hellige Skrift fra Kirken. Hver og en kan nå forstå bibelen på sin måte. Læreembedet ble med andre ord avløst av det enkelte individs fortolkning av bibelen. Dette hadde fatale følger. Det førte nemlig til de såkalte bondekrigene

hvor hver og en utla bibelen til inntekt for seg selv. Når i dag lederne i Den norske kirke ikke finner frem til en løsning i spørsmål som homofilt partnerskap, viser det at man mangler et overordnet organ som til syvende og sist kan si hva som er den rette fortolkning.

For at fornuftens filter kan få gjennomslagskraft i det religiøse liv, kan en bedre dialog mellom troen og opplysningsfilosofien vise retning. Opplysningsfilosofien har den fordel at den ikke var så opptatt av hvordan vi skal tolke våre liv. Den spurte heller etter menneskets evne til å erkjenne sannhet og rettferdighet. Den kan vise oss at vi i dag lever nærmest i

Vi kan innbille oss at de underfundigste ting finnes over oss i himmelen. Ofte er det bare ønsketenkning. Men dette kan fornuften gjennomskue og dermed helbrede.

et tolkningstyranni hvor hvert enkelt individ må finne egne subjektive holdepunkter som gir mening. Fortolkningsstyranniet går hånd i hånd med ensomhetens kval som vi var inne på ovenfor.

Funksjonell religionsforståelse

I dag ytrer individets subjektive fortolkning seg i det man kan kalle en funksjonell forståelse av religion. Uten at man selv nødvendigvis vil det, mener man at bibelen og troen kun er relevante hvis de har den funksjon at mine behov blir tilfredsstilt. Man spør ikke hvordan jeg kan tjene Gud, men hvordan religion kan tjene meg. Det er to uforenlige oppfatninger. Hvordan kan jeg tjene Gud? - det er menneskets lengsel etter Gud. Hvordan kan religion tjene meg? - det er en funksjonell behovsorientert religiøsitet. En funksjonell forståelse av troen forutsetter at mennesket alltid kan si hva meningen med livet er. Fortolkningsekspertene som det dessverre er alt for mange av i den såkalt vitenskapelige verden, tror de kan si hvordan mennesker forstår seg selv. Man tror at man kan forklare fenomener ved å henvise til deres funksjoner. Et eksempel: For en religionshistoriker kan all tro kanskje forstås som en måte å forklare døden på. Derfor kan han si at religion har den funksjon at den hjelper mennesket til å gå døden frimodig i møte. Enhver kristen merker at en slik forklaring ikke treffer kjernen av hans tro. Vi tror ikke på Kristus fordi det løser alle åpne spørsmål, og fordi det gir en forklaring på

døden. En funksjonell forståelse av troen kan aldri bli i stand til å forklare troen fra innsiden av. Slik er det også med en som forstår tro som tilfredsstillelse av andre behov, f.eks. "å komme til ro" og "å finne seg selv". Troens egenverdi, dens kjerne kan vanskelig komme til syne for et slikt menneske. En funksjonell forståelse av spiritualitet vil aldri komme frem til troens vesen. Den er fanget sin egen subjektivitet.

Men det nytter ikke å bli stående ved denne beskrivelsen av dagens nyreligiøsitet med dens preg av behovstilfredsstillelse, relativisme, fortolkningstyranni, funksjonalisme. Vi må finne en vei ut av den. I de siste tre punkter vil jeg foreslå noen mulige måter for hvordan en fornuftig filtrering av religiøse ytringer kan finne sted, nemlig gjennom martyriet, intellektuell redelighet og kjærlighet.

Å gå i rette med verden: Martyriet

I Johannesevangeliet sier Jesus noen ord til disiplene like før han går korsets vei: "Når talsmannen (Den Hellige Ånd) kommer, skal han gå i rette med verden og vise den hva synd er, hva rettferdighet er, og hva dom er: Synden er at de ikke tror på meg. Rettferdigheten er at jeg går til Faderen, og dere ser meg ikke lenger. Dommen er at denne verdens fyrste er dømt" (Joh 16, 8-11). Den Hellige Ånd vil "gå i rette med verden". For en som vil la sitt liv ledes av Den Hellige Ånd, er veien klar: Han vil få verden mot seg, fordi han bekjenner seg til Ham som døde for verden og som dermed dømte verdens fyrste. Jesus sier: "Jeg har jo utvalgt dere fra verden, og derfor hater verden dere" (Joh 15, 19b). Martyrene opplyste om sannheten. De gav sitt liv for sannheten. Mange av dem vitnet samtidig om verdens synd. Biskop Galen talte klart og tydelig om nazistenes grusomheter, vel vitende om at det kanskje ville koste ham livet. I 2005 ble han saligkåret. Moder Theresa gikk i rette med verden da hun mottok Nobelprisen i 1979. Hun sa at hun aldri hadde vært i et så fattig land som Norge hvor abort er tillatt.

Martyrenes verden er en verden som er helt hinsides det subjektive fortolkningstyranniet og den individuelle tilfredsstillelsen av religiøse behov. Kirken, teologien og alle kristne har vel kun en oppgave når det gjelder nyreligiøsiteten, nemlig å vise hen til martyriet: Et

Spiritualitet

liv for sannheten, om det så måtte koste ens eget liv.

Mange kristne i vesten lever i et slags åndelig martyrium. I samfunnet møter man mindre og mindre forståelse for den kristne tro. Det kan i mange sammenhenger synes politisk korrekt å utsette kristne for mobbing og intoleranse. Kristne har i dag (som til alle tider) to valg: Enten prøver vi å forsone kristendommen med det postmoderne samfunns normer, eller vi går i rette med verden, viser hva synd er og er villige til å dø for vår tro. Samtidig kan vi leve en slags "motkultur gjennom kjærlighet". Moder Theresa kan være vårt forbilde. Å elske menneskene og å si hva synd er, er to sider av samme sak: troverdig tro på Jesus Kristus. En slik fokusering på martyriet kan rense all religion og alle religiøse behov, så blikket kun festes mot Kristus.

Intellektuell redelighet

Nå er det ikke slik at martyriet er den kristnes hverdag i den vestlige verden ennå. Man skal heller ikke oppsøke det. I det daglige tros livet gjelder det derfor å omgås intellektuelt redelig med sin tro. Det gjør vi ved å la tro gå gjennom fornuftens filter. Menneskets godhet ligger i evnen å la fornuften styre sjelens begjær og sinnets kraft, sier Thomas Aquinas. Som fornuftige vesener kan vi erkjenne hva som er subjektive behov, og hva som springer ut av en dyp lengsel. Med fornuften kan vi også erkjenne om vi lever et rett liv, og om martyrenes forbilde er kriteriet for et godt trosliv. Meditasjon som innøvelse i beredskapen for martyriet, for det frie vitensbyrd om Kristus, er noe helt annet enn en meditasjon for "å finne seg selv". Det er Kristus vi skal finne, ikke oss selv.

Vi kan se oss selv fra utsiden og forholde oss kritisk til oss selv. En slik fantastisk evne er det kun mennesket som har på jorden. Det er synd hvis den skal oppheves til fordel for behov som i bunn og grunn er irrasjonelle. Denne evnen til refleksjon bør også gjennomsyre troslivet.

Det er i religionenes verden det ufornuftige råder. Dessverre. Vi kan innbille oss at de underfundigste ting finnes over oss i himmelen. Ofte er det bare ønsketenkning. Men dette kan fornuften gjennomskue og dermed helbrede. I en tid hvor irrasjonell religiøsitet blomstrer,

gjelder Kants berømte ord mer enn noen annen gang: "Sapere aude! Ha mot til å benytte deg av din egen forstand." Hvis vi benytter oss av fornuften, kan vi også unnslippe såkalte formyndere: Folk som vil pålegge oss deres fortolkning av livet. Den kritiske fornuften bryter rett og slett det subjektive fortolknings-tyranniet i stykker. Hvilken befrielse! Enkelte ganger kan Den katolske kirke bli fremstilt som formynder i troen. Historisk sett kan en slik påstand i enkelte tilfeller ha sin berettigelse. Allikevel må man skille mellom det å ta i mot en objektiv tro, som den katolske tro er, og det å pålegge andre ens egen subjektive livsfortolkning.

Kjærlighet

En tro med feste i Guds Logos, er noe helt annet. Den behøver ikke å søke hen til det spirituelle. Den er gitt oss konkret i vår menneskelighet. I Kirken lever Kristus. Der må han søkes. Veien til Ham går gjennom Kirken. Det er slik vi har fått det åpenbart fra Gud. Da er det intellektuelt redelig å la det være slik. Å prøve finne andre veier er derfor svært ufornuftig. Man kan ikke lede mennesker til Kristus ved hjelp av kunstgrep og andre fortolkningsmodeller. Det katolske svar på hvordan man skal tolke livet, finner vi i Kirkens tro: åpenbaringen av Guds kjærlighet i Jesus Kristus. Den er en gave vi må bevare i hellighet og renhet. Det gjør vi kanskje best ved å beskytte den fra en religiøsitet som springer ut av relativismens mange fasetter.

Det jeg har tatt opp i denne artikkelen, er for øvrig intet nytt under solen. Vi ønsker alle at våre medmennesker skal være fornuftige: I omgang med andre mennesker kan irrasjonelle trekk være svært forstyrrende og til dels ødeleggende. Poenget med artikkelen er å vise at det også bør være slik med forholdet til Gud.

Fornuft og kjærlighet er ingen motsetninger. De har begge sitt utspring i Guds Logos, Jesus Kristus. ■

I Kirken lever Kristus. Der må han søkes. Veien til Ham går gjennom Kirken. Det er slik vi har fått det åpenbart fra Gud. Da er det intellektuelt redelig å la det være slik. Å prøve finne andre veier er derfor svært ufornuftig.

Intervju Helga Hernes

EN STERK, DYKTIG OG HANDLEKRAFTIG KVINNE

I møte med Helga Hernes, Norges tidligere ambassadør i Vatikanet, får man umiddelbart følelsen av at man står overfor en kvinne med autoritet og handlekraft. Hun inngir et solid inntrykk og er vennlig og behagelig å snakke med. Med andre ord en fast og bestemt kvinne som vet hva hun vil i livet og synes å ha lykket med det meste.

Hun er av de få kvinner som har vært ambassadør for Norge. I dag er det 19 kvinnelige stasjonssjefer som innbefatter både ambassadører og generalkonsuler. Og det er 22 kvinnelige ambassadører i Norge fra andre land i Oslo. Hun har doktorgrad i statsvitenskap og har studert ved det velrenomerte Stanford-universitetet i California, USA. Hun har forøvrig hele sin utdannelse fra ulike universiteter i USA. Det var på universitetet hun traff sin mann, den for oss ikke helt ukjente professor, statsråd og debattant Gudmund Hernes. Det var altså kjærligheten som førte henne til Norge i 1970. Her har hun arbeidet både på Universitetet i Bergen og Oslo, samt vært forskningsleder i Norsk Forskningsråd, Institutt for samfunnsforskning (ISF) og direktør for CICERO/Universitetet i Oslo. Hun er æresdoktor ved Universitetet i Tromsø og Stockholm.

Helga Hernes har også jobbet med kvinnespørsmål, vært styreleder i NAVFs sekretariat for kvinneforskning og redaktør for bokserien "Kvinnens levkår og livsløp". Hun jobber i dag deltid som seniorrådgiver ved PRIO (Institutt for fredsstudier), sitter i Forsvarskommisjonen og er leder for Stortingets kontrollutvalg for etterretning, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget). Hun har også hatt en politisk karriere i Arbeiderpartiet og var i fire år Statssekretær i Utenriksdepartementet. Helga Hernes er i dag medlem av Oslo Arbeiderparti.

Før hun begynte som statssekretær var hun spesialrådgiver i komiteen for fredsbevarende operasjoner og konfliktforebygging i Utenriksdepartementet. Det kan også nevnes at hun har vært professor II i Statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Helga Hernes har med andre ord en omfattende og bred kompetanse med fokus på utenriks, sikkerhets- og fredspolitikk. Samt kvinnepolitisk spørsmål og problemstillinger både nasjonalt og internasjonalt.

Helga Hernes er født i det som nå i dag er en del av Polen. Hun kom sammen med sin familie som flyktning til Bayern i Tyskland, hvor hun også vokste opp. Senere flyttet hun til USA som utvekslingsstudent.

I dag bor hun i Oslo. Helga Hernes sier at hun har en nøktern tro og er ikke medlem av noen kirke. Men når hun går til gudstjeneste er det til Den katolske kirken her i Oslo.

Vi møttes på hennes kontor på Stortinget som hun har i egenskap av å være leder av EOS-utvalget i Norge. Samtalene dreide seg vesentlig om hennes tid som ambassadør i Vatikanet og hennes møte med pave Johannes Paul II og Pave Benedikt XVI.

Du har truffet og samtalt med både pave Johannes Paul II og pave Benedikt XVI.

Si litt om dem som personer.

Pave Johannes Paul II var en dyp åndelig person med en uttalt mariansk spiritualitet. Samtidig var han et klart politisk menneske. Pave Benedikt XVI er en helt annen type, en meget lærd mann, opptatt av problemstillinger som kretser rundt tro og fornuft. Der pave Johannes Paul var dypt emosjonelt engasjert, er pave Benedikt analytisk og rasjonell.

Du sier at pave Johannes Paul II var et politisk menneske - hva legger du i det?

Allerede før han ble pave, var han politisk engasjert i sitt hjemland Polen i kamp mot de "tyske og stalinistiske diktaturene". Han har hele tiden jobbet for fred og rettferdighet. Han var en meget karismatisk leder som greide og "bevege" mennesker med sitt engasjement og sin viljestyrke. Han hadde en utrolig utstråling med sine meget sterke øyne. Han var en viktig moralsk stemme i verdenssamfunnet og ble lyttet til av de fleste verdensledere. Religionsdialog var en av hans hjertesaker, det er bare å nevne de interreligiøse møtene i Assisi. Han snakket ofte om familiens viktighet, og av den grunn var min sønn med meg en gang. Paven snakket også med min sønn fordi han var veldig opptatt av unge menneskers synspunkter. Min sønn ble meget fascinert av ham.

Hva slags pave er Benedikt XVI ?

Når man skal vurdere hans virke, må man ha hans mange årige arbeide som leder for Troskongregasjonen, som har preget han på en helt avgjørende måte, klart for seg.

I hans budskap kan vi tydelig se en anti-fundamentalistisk holdning som må forstås ut i fra at han er opptatt av fornuftens rolle i forhold til troen.

Med samme tysk kulturbakgrunn kunne vi kommunisere med hverandre på en annen måte, da det i vårt felles morsmål ligger en felles kulturforståelse.

Vi vil nok etterhvert se at han vil bli en viktig aktør innenfor dialogen mellom religioner og kulturer. Dette markerte han på en spesielle måte med sin reise til det muslimske Tyrkia. Jeg er dog skuffet over at han har beholdt sin negative holdning til andre kristne trosretninger, spesielt til de protestantiske kirkene. Han har tonet ned all "festivitas" som var rundt pave Johannes Paul II og har lagt an en mer nøktern tone og fremferd. Men det er ennå for tidlig å si helt eksakt hva slags pave Benedikt vil bli. Jeg tror i hvertfall at han kommer til og bli en god global aktør.



Helga Hernes

Hva er den Hellige Stols/Vatikanets rolle i verdenssamfunnet?

Vatikanet har sete i FN og har drevet en god politikk med å styrke menneskerettighetene, herunder religionsfriheten, i verden. Vatikanet har med sitt diplomatiske korps i dag en viktig etisk fundert stemme på verdensbasis. Som nevnt tidligere, må også deres arbeide for fred og rettferdighet berømmes. De har hevet sin røst mot de land som praktiserer dødsdom og har kjempet mot krig og terrorvirksomhet.

Avsluttende tanker.

I dag kan du ikke være internasjonal politiker uten å ha respekt og forståelse for menneskenes religiøse tro. Dette må inn i de ulike forhandlinger og samtaler som et avgjørende premiss. Jeg vil her spesielt peke på vår utenriksminister Jonas Gahr Støre som er helt forbilledlig på området. Norge har alltid vært en viktig aktør i fredsarbeide i mange områder i verden og vil forsette å være en viktig fredsaktør i verdenssamfunnet. ■

May-Lisbeth Myrhaug

Den gamle ritus

I to artikler redegjør to prester for deres forskjellige syn på Benedikts motu proprio om tridentinermessen, hvor Paven åpnet for "to bruksmåter av den romerske ritus".

Et tegn på åndelig lengsel

AV P. REIDAR VOITH

P. Reidar Voith er sogneprest i Vår frue Kirke i Porsgrunn.

Midt i den søte ferietid, den 7. juli kom det en nyhet på www.katolsk.no som vi ikke aner rekkevidden av: Den "gamle messen" ble igjen tillatt. Jubelen stod i taket hos de "konservative" mens mang en liberaler nok tenkte at den nye paven er så gammeldags som fryktet! Men spørsmålet om den tridentinske messen favner mye dypere enn disse klisjeene, og det er interessant å se at denne gamle, latinske messeformen synes å vinne terreng i Kirken, ikke minst blant de unge. Skyldes dette kun en overfladisk søken etter mystikk og høytid, eller er det faktisk slik at den "gamle messen" har noen kvaliteter som helt eller nesten har gått tapt i dagens messefeiring?

Benedikts motu proprio

La oss først se kort på pave Benedikts motu proprio, det dokument hvor han tillater feiringen av den tridentinske messen: Paven går rett til kjernen i spørsmålet, nemlig om den tridentinske messen er en annen enn dagens messe eller en utdatert messeform. På dette svarer han nei. Paven gjør det klart at messeboken, missalet, som pave Paul V innførte i 1570 aldri har blitt avskaffet, selv om pave Paul VI etter Det annet Vatikankonsil innførte den messe-

formen vi kjenner i dag. Med andre ord: Det at vi i tredve- førti års tid har feiret en messe noe ulik den tridentinske betyr ikke at denne har "gått ut på dato". Allerede i Peter Seewalds bok "Jordens salt" hvor Benedikt, da som kardinal Ratzinger, ble intervjuet av ovenfornevnte tar han til orde for en oppmykning av reglene for tridentinsk messefeiring: "Det er ikke mulig å se hva som skulle være farlig eller uantagelig i det. Et fellesskap som plutselig erklærer at det som hittil hadde vært det helligste og det høyeste, nå er strengt forbudt, og som til og med fremstiller lengselen etter det som noe uanstendig, stiller seg selv til hugg. Hva er det i dette fellesskapet man fortsatt kan tro på? Vil det i morgen igjen forby hva det foreskriver i dag?" (Seewald, Jordens salt, 173).

I sitt motu proprio trekker paven den logiske slutning at den tridentinske messeform ikke var "gal" eller "overlevet" og at den derfor var et gyldig uttrykk for eukaristifeiringen i den romerske tradisjon. Nettopp fordi den var et slikt gyldig uttrykk vil den fremdeles forbli gyldig og derfor vil det være galt å nekte feiringen av eukaristien i denne form. Spørsmålet blir altså ikke "likes and dislikes", men hvorvidt det vil være riktig å nekte noen adgang til sakra-

mentene i formen av det tridentinske ritus når dette, i går som i dag, er et gyldig og høyt verdsett uttrykk for den romerske tradisjon.

Det er hevet over enhver tvil at de liturgiske kommisjonene etter Det annet Vatikan-konsil så for seg at den "gamle" messen skulle dø ut til fordel for den nye. I årene etter konsilet kom messefornyelsene som perler på en snor, og til slutt ble det forbudt for prester å feire den gamle messen. Unntaket var for eldre prester som ikke maktet overgangen til den nye form, men disse ble beordret til å feire uten folket tilstede. Protestene lot ikke vente på seg. Det tragiske var at lengselen etter den gamle messeform ble et fokuseringspunkt for en protest mot hele konsilet, ja mot dagens kirke.

Men likefullt, den tridentinske messe, eller nærmere bestemt det tridentinske missale, har lite med randgruppers protest mot det moderne å gjøre. Hva det handler om er at denne liturgiske uttrykksform er både gyldig og verdifull for oss troende i dag.

Hvorfor er den tridentinske messen så verdifull?

La oss se litt nærmere på hvorfor den tridentinske messen er verdifull for oss:

Det første jeg vil anføre er at den tridentinske messen på en tydeligere måte viser oss det mysterium eukaristien er. Dette er nært forbundet med at denne messen feires "med ryggen til folket", versus orientem. Sammenhengen er som følger: I den nye messen hvor presten, nesten uten unntak, feirer eukaristien vendt mot folket vil han uvergelig trekke oppmerksomheten mot seg selv. Folk og prest samles rundt alteret hvor Kristus gir seg selv i brød og vin. Vi samles rundt eukaristien, men vi kommer ikke forbi at det kreves en god porsjon konsentrasjon for ikke å fokusere på hverandre. Som mennesker hører det dessverre med til våre begrensinger at vi har lettere for å fokusere på det umiddelbare enn på mysteriet. Jeg vil tro de fleste prester har opplevd dette flere ganger: Troende kommer etter messen og takker for vakker sang eller en fin preken - men hvor mange kommer og takker for en vakker eukaristi?

En bivirkning av messereformen er at den nye messen er antroposentrisk, altså menneskefokuseret. Riktignok er det gudstjenestefeirende folk viktig, det er de som er kirken der hvor

messen feires, men det er uhyre viktig at vi ikke blir oss selv nok. Man har heldigvis kommet over de verste utslagene av den slik menneskeorientert liturgi, men likefullt består hovedproblemet at en feiring versus populum gjør at vi lett fokuserer på presten som person.

Den tridentinske messeformen er klart theosentrisk, rettet mod Gud. Det anføres ofte en kritikk mot denne messeformen for at den er rigid, full av mulige bestemmelser om hvor celebranten skal stå, gå, holde hendene og så videre. Det kan meget vel være at man i sin tid var litt for ivrig i å regulere det meste, men det er samtidig viktig å ikke miste av syne det overordnede mål: I messen skal ikke celebranten trekke oppmerksomheten mot seg selv, men derimot hjelpe menigheten til å fokusere på det som skjer, nemlig messeofferet. Den tridentinske messeform hvor celebranten feirer versus orientem hjelper ham til å trekke seg tilbake som person til fordel for det embete han utfører.

Dette er et meget viktig moment i messefeiringen særlig i vår tid hvor vi er så veldig fokusert på det menneskelige. Jeg tror bestemt at det er et viktig budskap at Kirken fremhever det guddommelige på en tydeligere måte nettopp fordi vår samtid dyrker det menneskelige så overdrevent. Det er ikke meningen at messen skal være "up to date" med de skiftende tidsstrømninger. Messen skal fremheve den nåde Kristus gir oss i sakramentet, og den vil alltid være et glimt av evigheten som gjester oss i nuet.

Var liturgireformen en reform i protestantisk retning?

Konsilkommisjonenes mål var å fornye liturgien. Dette i seg selv høres jo besnærende ut, men vi kan godt ha den tyske filosofen Robert Spaemanns ord i ørene: "Fornylelse i Kirken er kun det som fører til økt hellighet". Med andre ord, fornyelse i seg selv betyr bare at noe eldre byttes ut med noe nyere, men blir det nye nødvendigvis bedre bare av den grunn? Og, i vår sammenheng: Brakte fornyelsen av

Men likefullt, den tridentinske messe, eller nærmere bestemt det tridentinske missale, har lite med randgruppers protest mot det moderne å gjøre. Hva det handler om er at denne liturgiske uttrykksform er både gyldig og verdifull for oss troende i dag.

liturgien en økt forståelse av hva det egentlig dreier seg om? Svaret her vil selvfølgelig ikke la seg sammenfatte i noen få linjer, og jeg tror ikke de skarpeste kritikere av liturgireformen har rett når de gir den nye messen skylden for sekulariseringen vi har sett de senere tiår. Dog vil jeg gi dem rett i noe av deres kritikk, nemlig at forenklingen av liturgien de facto ble til en reform i protestantisk retning.

Den tridentinske messe reformerte og videreførte den romerske tradisjon. I tridentinermessen finner vi trinbønnen med asperges (eller vidi aquam) som er en videreføring av

En bivirkning av messereformen er at den nye messen er antroposentrisk, altså menneskefokusert. Riktignok er det gudstjenestefeirende folk viktig, det er de som er kirken der hvor messen feires, men det er uhyre viktig at vi ikke blir oss selv nok.

den antikke formessen. Vi kjenner igjen ordets liturgi som er nesten uforandret, dog med det unntak at gradualen nå blir etterfulgt av en nyinnsatt lesning. Prefasjonene var færre og den eukaristiske bønn var identisk med hva vi i dag kaller den eukaristiske bønn I. Messefeiringen var for prestens del ledsaget av

tallrike bønner han selv skulle be under messefeiringen. Disse begynte allerede i sakristiet med påkledningen. Målet med disse bønnene var å sikre at presten selv forble et bedende menneske under messen. Dette kan høres selvfølgelig og unødvendig ut, men det grunner i en dyp menneskelig innsikt - nemlig at vi også kun er svake mennesker - som alle andre.

Forenklingen av liturgien fjernet forruten trinbønnen de fleste av disse personlige bønnene og resultatet ble deretter - vi er mer overlatt til oss selv. Jeg vil spørre om disse forenklingene brakte noe godt for oss.

Andre forenklinger har latt deler av liturgien henge i "løse luften". Ett talende eksempel er incenseringen, berøkingen av alteret. Hvorfor berøker vi alteret? Ja, hvorfor bruker vi røkelse i det hele tatt? I den gamle messen var disse ledsaget av bønner som gav incenseringen en mening, ja en forklaring. Bønnene som ble brukt ved offertoriet, over

vinen og brødet sier: "Herre la denne røkelse, velsignet av deg, stige opp mot deg, og din miskunn komme ned over oss." Og når alteret berøkes: "Herre, la min bønn stige som røkelse opp for ditt åsyn, og mine hender løfte seg som et kveldsoffer. Sett vakt, Herre, for min munn og om mine lepper, så mitt hjerte ikke gir etter for det onde til stadig påskudd for synd."

I dag må en til liturgiske lærebøker for å ha håp om å finne noen antydning om hvorfor røkelsen svinges. Resultatet av dette kjenner vi.

Prest som diakon og subdiakon?

Av og til kan man også møte motforestillinger om at prester tjente som diakoner og subdiakoner i liturgien. Til det er det bare å si at, er ikke en prest også diakon, enn si subdiakon? Vi møter forøvrig noe lignende når prester kledd som ministranter tjenestegjør som sermoniledere. Det er i og for seg en god tanke at en prest tjenestegjør i overensstemmelse med fylden av sin ordinasjon, men det er ikke noe teologisk i veien for at en prest i liturgien utfører en oppgave annen enn den å være celebrant eller concelebrant. Vi ser forøvrig dette regelmessig, også i den moderne messen: I pontifikalmesser vil ofte sermonilederen være en ordinert prest, men kledd som ministrant og med dennes oppgave. Han leder ministrantene og ser til at liturgien går etter planen. I St. Olav domkirke kan vi så se følgende ved incenseringen av celebranten: Seremonimesteren får røkelsen fra en ordinær ministrant og incencerer celebranten. Å incencere celebranten er jo diakonens oppgave der hvor han finnes. Der hvor han ikke er tilstede vil det være de ordinære ministranter som utfører denne oppgave. Det står intet skrevet noe sted om at dette er forbeholdt en seremonimester med presteordinasjon. Med andre ord: Selv i vår egen hjemlige liturgi har vi rester av den tridentinske tankegang, nemlig at en prest kan utføre diakontjeneste.

Den liturgiske hymnetradisjon

Liturgireformen betød også et brudd med den liturgiske hymnetradisjon. Dette bruddet var

ikke tilsiktet, men en konsekvens av at man gikk bort fra latin som liturgisk språk. Det jeg tenker på er alle de hymner og antifoner som gikk ut av bruk, rett og slett fordi det ikke fantes gode oversettelser til folkespråkene. Selv om vi i vår egen tradisjon har klart å holde på mer av den liturgiske arven enn mange andre steder, betyr tapet av hymnene en utarming av liturgien. Heldigvis har vi fra våre lutherske venner mange gode salmer, men disse makter likevel ikke fullt å erstatte den funksjon hymnene hadde i den gamle messen, for disse fungerte så og si som "overskrifter" for de liturgiske handlinger. De var bibelske og beskrev hva som skjedde i liturgien.

Et talende eksempel er requiemessen. I Den gamle messen ble introitus, inngangsverset sunget i begynnelsen av liturgien, og det lød: "Herre, gi dem den evige hvile, og la det evige lys skinne for dem. Deg, Gud, tilkommer lovsang på Sion, må løftet til deg bli oppfylt, du som lytter til bønner. Til deg kommer alt kjød med sine synders verk..." Messen synges etter den 6. messe Graduale eller tractus lød som følger: "Herre, gi dem den evige hvile og la det evige lys skinne for dem - den rettferdige skal minnes til evig tid, ond tiend skal han ikke frykte" eller "Herre, løs alle de troendes sjeler fra dødens lenker. Og i din nåde gi dem hjelp, så de kan bli verdige til å slippe fra din vredens dom og glede seg over saligheten i det evige lys." og den skrider så frem til den berømte sekvensen Dies irae: Denne lange sekvensen begynner litt trist med "Vredens" men ender med det løftefulle "Gud la dem blandt dine telles. Milde Jesus Herre god, gi de døde evig ro." Til kommuniensverset synges Lux aeterna: "La det evige lys skinne for dem, Herre, hos dine hellige i evighet, for du er god." Og i det kisten bæres ut av kirken: "Englene føre deg til paradiset, martyrene komme deg i møte og lede deg inn i den hellige by Jerusalem."

Disse hymnene og sekvensene målbærer hva en katolsk begravelse egentlig er: En forbønngudstjeneste hvor vi med hele Kirken bærer frem våre inderligste bønner for den avdødes frelse. Vi ber vitterlig om at Herren må

se i nåde til avdøde, på tross av hans feiltrinn, svakhet og synd.

Har man flaks kan man finne norske salmer som dekker noenlunde, men ofte ser vi at salmene, tro mot sitt opphav i den lutherske kirke, fokuserer på et annet aspekt av troen enn hva som skjer i messen. Ved å ta opp arven fra den gamle messefeiringen vil vi kunne vinne tilbake en mer konsistent liturgi.

Er latin en barriere?

Det anføres ofte at latinen er en barriere for forståelsen av messefeiringen. Dette stemmer nok, men ikke i den grad som det hevdes. Dette har vi fått bevist i de senere år hvor vår Kirke har tatt imot mengder av immigranter som alle hadde en ting til felles, nemlig at de ikke forstod norsk! Det stemmer selvfølgelig at det å feire messe på morsmålet er enklere enn på et fremmedspråk, men det er slett ikke umulig. Det er i grunnen kun et spørsmål om hjelp og øvelse. I 1961 fikk biskop Mangers trykket en utmerket liten messebok som inneholdt messetekstene for alle søndager i kirkeåret. Den kan meget vel trykkes opp igjen med tiden.

I takt med at verden blir mer global er det underlig å se at den katolske kirke blir stadig mer nasjonal. I en tid hvor især de unge er vant til å bruke fremmedspråk daglig kan jeg ikke se at et kirkelig fellesspråk, latin, vil være så aldeles umulig å forholde seg til. Hva vi i denne sammenheng trenger er en satsing på messeferdighetene i vår katekese og noe hjelp fra bispedømmet med tanke på messehefter o.l.

Et siste punkt som fortjener å nevnes er den gamle messens popularitet. Hvordan har det seg at især yngre mennesker spør etter denne messen som de færreste av dem er vokst opp med? Skyldes det bare en konsument-

Har man flaks kan man finne norske salmer som dekker noenlunde, men ofte ser vi at salmene, tro mot sitt opphav i den lutherske kirke, fokuserer på et annet aspekt av troen enn hva som skjer i messen. Ved å ta opp arven fra den gamle messefeiringen vil vi kunne vinne tilbake en mer konsistent liturgi.

lignende holdning etter ny åndelig tífredsstillelse, eller skjuler det seg her en dypere åndelig lengsel?

Jeg tror det siste.

Tidene endrer seg, og et av de trekk som går igjen i dagens samfunn er at "alt er tillatt, alt er umiddelbart og alt er fokusert på nuet." Når ungdommer kommer til meg og ber om den gamle messen forteller de at de søker en messe som tydeligere viser dem hva det egentlig handler om. Jeg forstår dette ikke primært som

en kritikk av den nye messe, men som en lengsel etter en liturgi som på en tydeligere måte hever seg over århundredene. Kanskje mer enn den godt voksne generasjon lengter mange unge mennesker etter det tidløse som uttrykkes i de gregorianske hymner og messer. Latinen oppleves ikke som en barriere, men som en inngang, en bro, til et liturgisk univers som nettopp ikke peker mot oss selv, men mot Gud. ■

Liturgireformens styrke

AV MSGR. TORBJØRN OLSEN

Msgr. Torbjørn Olsen stiftsadministrator i Tromsø katolske stift

Både her og der ser åpningen for å feire tridentinermessen ut til å skape begeistring. Jeg har i og for seg ikke noe imot at Kirken nå blir mer fleksibel enn tidligere i dette spørsmål, og jeg betviler ikke tridentinermessens historiske og teologiske legitimitet og kvaliteter. Men noe begeistring for tilbakevending til den messeform opplever jeg ikke. Kanskje skyldes det at jeg av alder (f. 1953) nesten er en 68-er. Kanskje skyldes det at jeg ofte har sagt at jeg neppe hadde funnet Den katolske kirke uten 2. Vatikankonsil og liturgireformen. Men forhåpentligvis skyldes det primært at den offisielle liturgireform betydde en betraktelig forbedring av liturgien og liturgiforståelsen.

Den offisielle liturgireform var 2. Vatikankonsils (1962-65) aksept av en liturgiforståelse som var modnet gjennom 50-100 år. Til grunn lå bl.a. mye mer omfattende kunnskaper om liturgiens historie enn da tridentinermessen ble til på 1500-tallet. Derfor kunne reformen vedtas med stor majoritet i begynnelsen av konsilet. I tid kom den til å inkludere to viktige ikke-vedtatte elementer: Nærmest total overgang fra latin til morsmål; nesten konsekvent overgang fra celebratio ad orientem (presten foran alteret, med ryggen til

menigheten) til celebratio versus populum (presten bak alteret, vendt mot menigheten).

Hvorfor er den postkonsiliære liturgien å foretrekke?

Hva gjør at den postkonsiliære liturgi (vår nåværende liturgi) er langt å foretrekke fremfor den prekonsiliære (med tridentinermessen)?

1) Liturgien er ikke bare tale til Gud, men de messefeirende menneskers tale til Gud. Da er et språk som disse mennesker kan forstå, en fordel. Få kan latin. Latin er som kulturbærer og som uttrykk for Kirkens historiske kontinuitet viktig. Bare den nye liturgi åpner for varierende språkbruk som kan ivareta alle disse hensyn.

2) Liturgireformen innebar fjerning og forkortelse av en rekke tekster. Først og fremst ble dubletter fjernet (f.eks. flere kirkebønner i samme messe). Selv for meg som relativt godt skolert teolog befinner den nye liturgi seg i grenseområdet for hva jeg umiddelbart kan få med meg av tekstinnhold når messen feires. Derfor er jeg redd begeistringen for den gamle liturgi forutsetter at tekstene skal være mer lyd enn innhold. At lange gamle tekster ved gjennomgang i et studiekammer eller under en

meditasjon oppviser større rikdom enn de nye, er irrelevant mht. deres egnethet som liturgiske brukstekster.

3) Liturgireformen innebar en utvidet bruk av bibelen i gudstjenesten som er uten sidestykke i liturgihistorien. Det betyr ikke at alt er like vellykket. F.eks. halter 2. lesning i søndagsmessen i forhold til de øvrige lesninger. Men tilbakevending til eldre leseordninger vil utvilsomt være en utarming av liturgien. (Så er det også forståelig at man ved bruk av tridentinermessen med menighet kan få anvende den nye leseordning på morsmålet.)

4) Liturgireformen innebar gjenetablering av ideen om at hele menigheten (og ikke bare presteskapet) feirer messen. Utdødde embeter (ostiar, eksorsist, subdiakon) forsvant, likeså fiktive embetsutøvelser (prester nedkledd til diakoner og subdiakoner). Samtidig ble leg-folket trukket sterkere inn i de sentrale deler av liturgien. Og muligheten til concelebrasjon fremfor individuelle prestelige "privatmesser" styrket ytterligere bevisstheten om messen som Guds folks fellesanliggende.

5) Dette ble også løftet frem ved at presten stilte seg bak alteret, vendt mot menigheten. Baksiden av denne reform er at en dimensjon ved liturgien (nemlig at vi alle vender oss mot Gud, og ikke bare mot hverandre) blir svekket og at mange gamle kirkebygninger ikke lenger får uttrykke det fine de var bygd for å uttrykke. Her trenges bevisstheten om at liturgireformen åpnet for "celebratio versus populum", men påbød det ikke som noe absolutt. Begge former representerer noe verdifullt.

6) Liturgireformen åpnet for at de forskjellige kulturers egen uttrykksform (f.eks. på det musikalske område) skulle integreres i messen. For dette er det lett å argumentere teologisk. Så bør vi akseptere at bare tid og slitasje kan gi endelig svar på hva som er vellykket og kommet for å bli.

7) Liturgireformen innebar at mange seremonier (korstegn, håndbevegelser mv.) ble forenklet eller fjernet. Men fremdeles er det mye igjen. Klage over at det nå "skjer så lite" i liturgien, blir for meg ubegripelig med mindre man gjerne lar tekstlig innhold bli overskygget av rituser fremfor å bli fremhevet av disse. På en måte har man oppnådd målet, at det vi gjør i liturgien skal fremstå i størst mulig "renhet".

Liturgivitenskap som kirkerettslig spesialdisiplin?

Jo mer komplisert liturgien blir og jo strengere man er på at alt skal skje "korrekt", desto mer blir liturgivitenskapen til en kirkerettslig spesialdisiplin, eventuelt supplert med spirituelle interpretasjoner. Liturgireformen innebar at de grunnleggende (og gjerne oldkirkelige) tanker bak liturgien fikk en mer fremtredende plass enn detaljbestemmelsene. Det har gitt oss en mer nytestamentlig liturgiforståelse og -praksis.

De liturgiske detaljbestemmelser trenger vi primært for at ikke individuelle tilfeldigheter og særtrekk skal ta overhånd og for at rikdommen i Kirkens felles liturgiske arv skal bli alle mest mulig til del.

De nåværende liturgiske bøker er mye tykkere enn de prekonsiliære. Delvis skyldes det en opphopning av "alternative" tekstformer som ikke alltid er like fruktbare. Men delvis skyldes det også at oldkirkelige former er kommet tilbake og at liturgiens anvendelsesområde er utvidet, f.eks. i form av mange vel-signelsesritualer. Enda finere blir det ved de mange katekumenrituser til å forberede voksendåp.

Noen sier at den gamle liturgi ble feiret vakrere og mer høytidelig enn den nye. Det vil jeg hevde har lite med liturgien, men mye med prestene og deltagerne å gjøre.

Er den gamle liturgien vakrere?

Noen sier at den gamle liturgi ble feiret vakrere og mer høytidelig enn den nye. Det vil jeg hevde har lite med liturgien, men mye med prestene og deltagerne å gjøre. En lang tridentinermesse som skulle gjøres unna raskest mulig ved et sidealter før presten gikk til frokost, var ikke spesielt vakker. En ny messe som feires helt etter boken og der man legger vekt på at alt skal få utfolde seg rikt og vakkert, er en stor opplevelse.

En stor utfordring etter liturgireformen er hva vi skal gjøre med den liturgiske kreativitet som denne skapte, men som i noen tilfeller var mer basert på misforståelser av hva liturgi vil si, enn på dyp innsikt og innlevelse i det liturgiske arvegods. Svaret på denne utfordring er neppe tilbakevending til tridentinermessen, en sementering av 1500-tallets liturgiske og teologiske ståsted. ■



Fra banekristne til vanekristne til utvannede kristne

Spiller religion noen rolle i Norge? Spiller kristendom noen rolle? Civitas frokostmøte hadde dette som tema i september, og jeg var en av innleiderne. Hva svarer man på slikt?

Jeg tenkte først på en venn i Finland som hadde tilbrakt 16 år der, og som kommer fra en kristen kulturbakgrunn i Frankrike. "Har finnene noen spirituelle behov?" spurte han meg, nokså desillusjonert. Det samme kan man spørre etter her. Har nordmenn flest interesse for metafysikk? I alle fall ikke dersom spørsmålet er slikt stilt. Er de interessert i det store spirituelle spørsmål om meningen med livet? Noen ganger kanskje, når man er alvorlig syk, når noen av de nærmeste dør, eller når man får barn. Ellers er alle land i Norden svært sekulariserte, og troner på topp i alle studier av dette. Materialismen og hedonismen er så sterke at man ikke trenger Gud, man er indifferent i relativismens tid. Til nød er det litt New Age etter kafeteria-prinsippet, og "instant" spirituelle opplevelser som skapes selv, noen ganger etter store instante utlegg til kvakk-salverindustrien. Men reell søken etter en Gud som finnes objektivt utenfor en selv og som krever noe? For Narsissus er selvet universets sentrum.

Men kristendommen spiller nok en rolle i disse fortattede øyeblikk i livet: De fleste døper sine barn, de fleste begravnes kristent, mange gifter seg kristent. Støtten til å beholde statskirken er omfattende. Og jo mer truet det norske blir, jo mer bruker høyrepopulister kristendommen som nasjonal markør. Frp tar over kristne symboler fra KrF. Frykten for islam vil nok føre til en sterk økning av slik nasjonalistisk kristen markørvirksomhet.

Men som autoritet i dette samfunnet

spiller kristendommen en minimal rolle i dag. Man frykter ikke Gud, det er et rart begrep. Biskoper blir ikke spurt om teologiske vurderinger når de ikke skal passes inn i en politisk korrekt prosess, i stedet blir religions-sosiologer spurt om analyser av hvorfor noen er og forblir kristne, som om det dreier seg om et avvik eller et medisinsk syndrom. Psykologiseringer av religion er gammelt nytt, men gammel vin helles nå i nye skinn, som om man aldri hadde lest Freud før.

"Kristne" blir en gruppe som frimerke-samlere, noen med en litt spesiell interesse eller hobby. Kunnskapen om kristen dogmatikk er syltynn, og man kan ikke lenger finne felles referanserammer. Som forventet dukker de første hedenske tegn opp igjen i form av kritikk av det sentrale ved det kristne menneskesyn, nemlig at menneskeverdet er absolutt, spesielt skal det vernes ved sykdom og svakhet. Hvorfor ikke ta livet av handicappede barn før fødselen, undret nylig en sykepleierstudent - riktignok anonymt - de opptar jo ressurser fra fellesskapet hele livet og har ingen nytteverdi. Allerede ser vi at populasjonen av barn med Downs' syndrom er sterkt synkende, og handicapforbund og andre interesseorganisasjoner er med rette i alarmberedskap. Folks krav til statens behandlingstilbud til handicappede øker i takt med intoleransen for dem. Det kan ikke gå opp.

St. Olavs kristenrett ble innført med tvang og mot store protester for ca. 1000 år siden. Det var uhørt at utbudd skulle forbys og at begge kjønn hadde likeverd i ekteskapet. De svake ble likestilt med de sterke. Det er en moral ikke bare Nietzsche var mot, en "slavemoral" for et svakt samfunn, men også en idé Hitlers

Alvorlig talt

eutanasi-program skulle utrydde. Dypest sett ligger her vår medfødte forakt for svakhet og annerledeshet. I dag er abortdebatten på vei inn i et mer konstruktivt spor fordi det ikke lenger er medisinsk mulig å diskutere "cellek-lumper" som tilfeldigvis befinner seg i kvinnens kropp, og debatten om å abortere de "unyttige" er ubehagelig enten argumentet er at kvinnen har rett til å abortere det friske barn, men ikke det syke; eller omvendt. Kunnskapen om barnets utvikling i tidlig fase av svangerskapet gjør at debatten må ha et annet utgangspunkt enn før. Eutanasidebatten strupes effektivt av Legeforeningen hver gang den dukker opp - og takk for det - men selv legene kan ikke temme den særlig lenge når vi lever så mye lenger enn før og med så mye sykepleiebehov. Kostnadene ved eldrepleie er store og vil stige enormt i et Europa som kun utgjør 6% (seks prosent!) av verdens befolkning i år 2025, og hvor denne befolkningen eldes sterkt. I et helsesystem basert på balanserte budsjetter og aller helst overskudd trenger man ikke synske evner for å se at "eutanasi som menneskerett" blir en vinner. Kun et menneskesyn som sier at livet er hellig og ikke kan tas av andre enn Skaperen kan motstå dette. Men hvis befolkningen ikke lenger er kristen, hvor skal dette argumentet forankres? I menneskerettene, sier mange, men ser man på dem, oppdager man fort at de kun er politiske vedtak slik de praktiseres i en kultur uten naturrettslig tradisjon.

Svaret på dagens spørsmål er derfor et nei: Kristendommen spiller nesten ingen samfunnsmessig rolle i Norge i dag. På det personlige plan spiller den en rolle, fra den vanekristne som døper barna og kommer seg i kirken når det skal døpes, giftes og begraves; til den praktiserende, som har et konstant trosnivå. Men fra vanekristen til banekristen er det langt; martyrene er få. Martyr betyr som kjent "vitne", og noen, som St. Olav, ble vitner gjennom banesår. I forrige århundre teller Den katolske kirken flere slike enn i noe annet århundre, så igjen er Norge og Norden unntaket fra regelen: De fleste andre steder i verden opplever vekst i sine menigheter, spesielt i Afrika og Kina. Men motstanden mot kristendommen er økende overalt.

Jeg tilhører ikke dem som støtter statskirken, og mener at stat og religion tilhører

separate sfærer. Hvis et samfunn skal være kristent, er det samfunnet og ikke staten vi snakker om. Uten troende mennesker har selvsagt kristendommen ingen rolle, og bør heller ikke ha det. Den krisen vi snakker om, er derfor en eksistensiell krise: Folk flest er indifferente, og man må spørre hvorfor. I sommer leste jeg en kronikk i Dagbladet skrevet av en overlege på Rikshospitalet. Hun svarte noen foreldre som satte i gang en desperat aksjon fordi deres datter var døende. Hun skrev at pasientene i dag og ikke minst deres pårørende ikke lenger vil akseptere lidelse - lidelsen har som kjent en mening i kristendommen, som medlidelse med Kristus og for andre - ei heller sykdom, og i alle fall døden, som fornektes med full kraft. Hvordan skal vi utøve legekunsten når døden er snart forestående, spurte hun, legge til rette for en god og verdig død? Før aksepterte man legens dom om at døden kommer, den var like naturlig som en fødsel. Nå stopper livet når man trenger andre og er avhengig av dem, dvs. der det fysiske ikke lenger er autonomt.

Jeg tror den største konsekvensen av avkristningen ligger her, i det nye menneskesynet som trer frem med stadig større tydelighet: Man er kun medlem av dette samfunnet når man er sterk, ung, nyttig og helst pen og rik. Denne graderingen av menneskeverdet foregår hele tiden, i form av marginalisering i arbeidsliv, synlighet i media, eksklusjonsmekanismer, fortlivelse av sykdom, handicap og død. Det kristne menneskesyn fikk Nietzsche til å reagere: Hvorfor late som om de svake har livets rett når de ikke klarer seg i livets kamp? Vi er nå "jenseits von Gut und Böse" (red: hinsides godt og ondt), som han sa. Og det er vi jo i dag, med en nesten total relativisme i alle etiske ting.

Kristendommen satte samfunnstandarden for det absolutte menneskeverd fra sin begynnelse i vestlige land. Det var en hard kamp den gangen, ført av krefter som ikke gav opp. I dag finnes slike krefter nesten ikke. Men det er egentlig meget enkelt: Salt som mister sin kraft er ubrukelig. I det ligger også muligheten: Det er kristne selv, hver enkelt, som må sørge for at dette ikke skjer. ■

Janne Haaland Matlary



Boken om Den hellige Frans av Assisi – og mannen bak

I år er det 100 år siden tidenes mestselgende helgenbiografi noensinne kom ut. Forfatteren Johannes Jørgensen skrev seg med fortelling om Den hellige Frans af Assisi inn i verdens litteraturhistorie: Ingen annen dansk bok enn denne helgenskildringen er oversatt til flere språk og kommet i flere utgaver, bortsett fra H.C. Andersens eventyr. For Jørgensen selv representerte boken et vendepunkt i livet.

I forordet til annen utgave (1913) ber Johannes Jørgensen leseren lære av Frans, og virkelig-gjøre dennes fromme lærdom om misjon og evangelisering. Selv forsøkte han etter beste evne, men overbeviser ikke helt - i hvert fall ikke på alle måter. Ekte verdslig fattigdom tenkte Jørgensen aldri på, slik Frans gjorde. Penger var et tilbakevendende problem i forfatterens liv - særlig fordi hans forsørgelses byrde ikke bare omfattet kone og etterhvert syv barn, men også egne søstere som bodde i barndoms-hjemmet i Svendborg.

Men den fransiskanske misjonstanken var han svært tiltrukket av. På sin måte realiserte han denne tanken gjennom sitt forfatterskap endog i stort monn og med stor hengivenhet. Til tider kunne det imidlertid gå så krast og sarkastisk for seg at han oppnådde det motsatte av evangelisering. Det gikk så vidt at biskopen kort tid måtte frata ham oppgaven som redaktør av et katolsk tidsskrift.

Johannes Jørgensens kunstner-sinn vanskeliggjorde omgang med andre på annen måte også. Venner fikk han, men han var også en mester i å miste dem. Og når det gjaldt forholdet til kvinner, var det kanskje noe

spesielt. Han slet med å finne frem til et autentisk og avklart forhold til det annet kjønn. Han lykkes kanskje aldri helt.

Konvertitten

Han mistet venner etter sin konversjon til katolisismen, men nå var årsaken politisk. En rekke i datidens frilynte kretser ville ikke vite av en mann som hoppet av sekulariserings-karusellen og isteden begynte en pilegrimsreise innover i sitt eget jeg, en reise som samtidig var en religiøs søken. Noen gammelkatolske familier støttet riktignok opp om ham. Og han fant en ny og god venn i Mogens Ballin, en konvertitt med jødisk bakgrunn. Men det egentlige katolske fotfeste fant han først i jesuittenes hovedkvarter i København, hvor pater August Brinkmann ble hans lærer. Det var gjennom studier i jesuittisk sammenheng at han ble katolikk - ikke gjennom å følge Den hellige Frans i fattigdom, kyskhet og lydighet. Johannes Jørgensen ble tatt opp i Den katolske kirke 16. februar 1896 - etter høymessen og foran Maria-alteret i Jesu Hjerte Kirke i Stenosgade. Denne katolske kirken var innviet året før. For Jørgensen brakte ikke konversjonen en magisk trylleformel med indre

Bokanmeldelser

ro og lykke umiddelbart. Utad polemiserer han fremdeles så det slo gnister. Innad var han søkende. Og et sted i boken om Frans, viser Jørgensen til "de knugende øyeblikkene som alle omvendte kjenner til, da det man er gått bort fra, lysende klart står som det naturlige for en, det riktige og det fornuftige, og de nye tankene og det nye livet plutselig virker som noe tillært, kunstig og oppstyrtet -" (Fra Finn Halvorsens oversettelse til norsk. Oslo, 1960)

Først etter konversjonsøyeblikket, og med jesuittisk assistanse, påbegynte Johannes Jørgensen sin egentlige læretid som katolikk. Fra da av begynte produksjonen av "katolske" bøker og skrifter (fremdeles noen ganger meget kontroversielle). Flere helgenbeskrivelser fulgte: Fader Damian, Den hellige Katerina av Siena, Don Bosco, Charles de Foucauld og Den hellige Birgitta av Vadstena. I 1902 oversatte han Frans Fioretti til dansk. Den utkom med forord av Bjørnstjerne Bjørnson. Året etter kom Pilgrimsboken ut med skildringer av de fransiskanske stedene i Italia og forfatterens besøk der. Blant de skjønnlitterære verk som konversjonen har inspirert til, betraktes av mange Vor Frue af Danmark som den fremste. Det var hans nye kirkes sosiallære som er hovedtema. Som bakgrunn finner man pave Leo XIII's encyklika Rerum Novarum fra 1891. Johannes Jørgensen setter den kristne sosialismen bygget på evangelisk nestekjærlighetstanke, på dagsorden og man aner at den ligger hans hjerte meget nær. Fransiskansk praksis, slik han så det hos den hellige Frans, er en inkarnasjon av denne kjærlighetslæren.

Av alle hans verk (det ble over 80 romaner og fortellinger, en rekke oversettelser og utallige artikler) rager historien om helgenen fra Assisi blant de beste.

Hagiografen

Denne boken gjorde da også Johannes Jørgensen verdensberømt allerede i sin samtid (særlig utenfor Danmark). Historien om Den hellige Frans af Assisis er inndelt i avsnitt som

kan fortelle litt om hva dikteren mente om sitt eget liv. Boken begynner med Frans' egen omvendelse - fra et liv i sus og dus til et liv i fattigdom og bønn. Frans begynner som kirkebygger, men fortsetter som åndelig fører. Det er også det Johannes Jørgensen vil med sin skrivning. Men avstanden mellom de to erfares av Jørgensen som enorm når man kommer til kapitlene som omtaler helgenens stigmatisasjon. Ved skrivebordet kommer han sine helgener utrolig nær: Johannes Jørgensen formidler mystikken. Han trenger inn i de spirituelle dybder. Han viker ikke tilbake for å gi av seg selv i teksten. Boken om Den hellige Frans (1181 -1226) fremstår som en syntese av religiøsitet, intellekt, følelser og fornuft og selvransakelser. Johannes Jørgensens bok om Den hellig Frans har en romans kvaliteter, en reiseskildrings nerve og en blivende katolikk intense innlevelse i det religiøse.

I skildringen makter Jørgensen å forene vitenskapelig og historisk innsikt i stoffet, egne erfaringer på vei inn katolisismen og en begeistring for Den hellige Frans' kall til jordisk fattigdom og total hengivenhet i bønn, evangelisering og misjon. Boken resulterte i at forfatteren i 1922 velfortjent ble æresborger av Assisi. I 1915 bosetter han seg i Assisi, bare avbrutt av et par år under krigen i Vadstena i Sverige. Etter krigen reiser han hjem til Danmark hvor det offentlige har kjøpt Jørgensens barndomshjem i Svendborg for å tilby ham det som dikterbolig. Han var blitt æresborger av Svendborg allerede i 1936.

Johannes Jørgensens første reise til Assisi i 1894 ble til etter en kronerulling blant katolske venner i København. Jørgensen selv slet med dårlig økonomi. Ikke bare det. Ekteskapet med Amalie (i 1891) var ikke blitt noen suksess. Det var inngått etter at hun var blitt gravid. Det ble aldri helt lykkelig. De to fant ikke frem til varig ekteskapelig hengivenhet og trofasthet. Da han reiste til Assisi (via Tyskland og andre steder) i 1894, aner man at dette er begynnelsen på slutten av et ekteskap. Hans

hustru og sønn satt hjemme. Hun fulgte ham riktignok senere inn i Den katolske kirke, og i 1899 trer de sammen inn i den fransiskanske tredje orden for legfolk). Det skjer i privatkapellet til den katolske velsituerte familien d'Auchamp i Ordrup. Men selv ikke dette solidariske trekket om ordensfelleskap ektefellene imellom kunne bøte den manglende indre kontakt. De prøvde. Det er så. Det ble åtte svangerskap (syv av barna levde opp) før ektefellene ga opp forsøkene i 1913. Det endte i skilsmisse etter dansk lov. Men i forhold til Kirkens rett, forble paret bare separert. Forholdet til den unge kvinnen Andrée Carof, som han hadde truffet som foreleser i Belgia, ble av den grunn holdt hemmelig i alle årene det varte. Under en reise til Jerusalem bor de sammen, men han omtaler diskret sin reiseledsager som han når han skriver om turen i boken Jorsalafærd (1923). Hans elskede Andrée dør i 1933. Hans (tidligere) hustru Amalie (født Ewald) dør i 1935. I 1937 gifter han seg på nytt med wienerinnen Helena Klein. Ved sin død, testamenterer Johannes Jørgensen alt han eier til henne, bortsett fra det han etter dansk lov, må overlate de gjenlevende barna. Forholdet til dem og den øvrige familie var ikke alltid det beste. Penger var et hyppig stridstema.

Foreslått til Nobelprisen

Johannes Jørgensens oppnådde stor berømmelse i sin samtid. Han leverte en gigantisk produksjon av bøker, oversettelser, artikler og foredrag. Men han forble en "odd" størrelse i sitt hjemland. Forklaringen kan være mange og lange utenlandsopphold. Og så var det det at han ble katolikk. Det er nesten vanskelig for oss i Norge i dag å forestille oss at det knyttet seg problematikk til en slik konversjon. Men man må huske på at Johannes Jørgensen var født bare 17 år etter at religionsfrihet var innført i Danmark - gjennom grunnloven av 1849. Før den tid risikerte en danske som konverterte til den papistiske kirken, arveløshet og landsforvisning. Dette satt selvfølgelig i, bare noen ti-år senere.

Allerede i 1926 hører han rykter om at

han er foreslått til Nobels litteraturpris. Forslaget var blitt fremsatt av de danske litteraturprofessorene Hans Brix og Valdemar Vedel, og var ett blant 29 forslag. Nobel-komiteens vurdering av Jørgensen var nøktern: Som dikter hadde han ikke den betydning som kreves for en Nobelpris, selv om hans beste lyrikk ble vurdert høyt. I sitt forfatterskap som religiøst bekjennende, hadde han prestert verdifull litteratur, men det anså komiteen ikke for nok til å oppveie utilstrekkelighetene. Prisen gikk til Bernard Shaw.

I 1932 er det innkommet 31 forslag til Nobelprisen. Denne gang er det professor Viggo Brøndal ved Københavns universitet som foreslår Jørgensen. Prisen gikk til John Galsworthy, blant annet for Forsyte-sagaen.

I 1953 flytter Johannes Jørgensen hjem til Danmark og i 1956 dør han på Svendborg sykehus, et halvt år før sin 90 års fødselsdag.

I fjor var det femti år siden dette skjedde. Det ble markert i Danmark. Det unge Johannes Jørgensen Selskabet ledet an i markeringene. Dette selskapet ble stiftet i 2002 på Svendborgs Bibliotek. Det arbeider for å fremme kunnskap om den internasjonalt kjente danske forfatteren med helgenskikkelser som Frans av Assisi, Katerina av Siena og Birgitta av Vadstena blant sine mest sentrale tema. Boken om Den hellige Frans kommer fremdeles ut i nye opplag, selv hundre år etter at den ble publisert første gang. Antagelig har Johannes Jørgensen mye av skylden/æren for at fortellingen om Frans og fransiskansk katolisitet, i tid er blitt en felles økumensk arv. ■ *Liv Hegna*

Litteratur:

- Teddy Petersen: Et menneske kommer derhen, hvor det vil. En mands liv - om forfatteren og journalisten Johannes Jørgensen. Frydenlund. København 2006.
- Fagerø. En antologi. Johannes Jørgensen og hans forfatterskab. Johannes Jørgensen Selskabet 2006.
- Stig Holsting. Johannes Jørgensen. En europæer i dansk litteratur. Johannes Jørgensen Selskabets nettsider.

- Jørgen Nybo Rasmussen. Johannes Jørgensens konversjon. Ælnoths skriftserie nr 14, 2007.
- Johannes Jørgensen. Den hellige Frans af

Assisi. Anden udgave. Gyldendalske boghandel. Nordisk forlag. København og Kristiania. 1913.

Den hellige Frans

Den hellig Frans er skytshelgen for Italia, for Assisi, for Basel, for fransiskanerne, de fattige, miljøvern, økologi, dyr og dyrevernerne og sosialt arbeid. Lamme, blinde, skipbrudne, straffanger og mange flere. Frans ble født i 1182 av en velstående far og dennes franske hustru. Gutten ble først døpt Giovanni, men faren omgjorde navnet til Francesco. Som liten var gutten full av spillopper og godt humør. Som 20 årig soldat satt han i fangenskap i Perugia. Senere meldte han seg til det fjerde korstoget. På veien møtte han en fattig man som han byttet de fine klærne sine med ved en inn-skytelse. Ved første overnattingssted fikk han en visjon om å vende tilbake til hjembyen. Der, da han en dag ba som vanlig i den lille forfalne kirken San Damiano utenfor byen, hørte han en røst fra Krusifikset: "Frans, sett mitt hus i stand, som du ser forfaller". Det gjorde Frans.

Ved innsamlinger fikk han restaurert denne kirken. Senere ble nok en kirke reparert: Santa Maria degli Angeli i Perugia. Og det var der, under Mattiasmesse 24. februar i 1208, at han hørte verset Matt 10, 7-19: "Unngå å få penger i beltet". Da visste Frans at hans vei videre var staket ut: Kirkebygger skulle han bli, men ikke nødvendigvis med mørtel og stein. Han tok en ufarget ullkutte, snørte den med et tau og bega seg ut som tigger for å evangelisere. I 1212 ble den kvinnelige grenen av ordenen, Klarissene, grunnlagt. I 1210 godkjente pave Innocent III ordenens kortfattede regel, Regula

Prima for denne Ordo Fratrum Minorum. Klosterløftene er fattigdom, kyskhed og lydighet. Ledelsen av ordenen går på omgang. Brødrene kvittet seg med all eiendom. Dette siste tema kom til å bli noe omstridt: Var det ikke mulig med litt felles eiendom i det minste? Gruppen menn vokste etterhvert. Misjonen ble sentral. Frans og tolv brødre seilte i 1219 til Egypt sammen med korsfarere. Han fordømte de løslivede eventyrerne som skulle forestille hellige krigere. Pax et Bonum var den fransiskanske hilsenen til muslimene. Denne hilsenen er blitt stående som katolsk hilsen i århundrene etterpå. Frans kom tilbake til Italia i 1220 etter å ha besøkt Jerusalem noen måneder.

Frans av Assisi er feilaktig tilegnet sangen: Gjør meg til redskap for din fred. Blant de kjente poetiske produksjonene hans rager Solsangen, (Canticum fratris solis) som han skrev i klosterhaven i San Damiano i 1224. Den er senere endret til salme og i norsk versjon heter den: Takk gode Gud for alt som finnes. Da han selv lå for døden, ba han om at lidelses-historien fra Johannesevangeliet ble lest høyt og Salme 141 ble bedt. Ved solnedgang lørdag 3. oktober 1226 lukket han sine øyne for alltid, bare 45 år gammel. Dagen etter ble sårmerkene oppdaget på hans magre kropp. Den katolske kirke feirer minnet om Den hellig Frans den 4. oktober. Festen er avmerket på den norske primstaven. ■

Liv Hegna



JEANETTE SKY
KJØNN OG RELIGION

PAX FORLAG 2007
142 SIDER

Forfatteren er religionshistoriker, og fra mitt synspunkt stiller hun en del viktige og berettigede spørsmål som fortjener å bli tatt på alvor, selv om jeg langt fra er enig med henne i alle konklusjoner. Jeg vil påpeke at feminismens dekonstruksjon av familiebegrepet og ekteskapet er en av de store feilgrep som er utført i feminismens navn.

Boken kan anbefales. Den er lettlest og innholdsrik, og som nevnt ovenfor, tar den opp mange problemstillinger som en kan reflektere over. Jeg antar at diskusjonene og konklusjonene vil skape debatt.

Boken er på fem kapitler. I det første kapitlet problematiserer hun hvorfor hun skriver om kjønn og religion. Med fokus på kjønn følger alltid fokus på makt. Religionen er en del av kulturen og samfunnets maktapparat, og den taler med autoritativ stemme. Det er ikke uvesentlig hva den sier eller hvem som sier det.

Deretter går hun over til å belyse hvordan kjønn oppfattes og realiseres i menneskers liv. Hun spør: Hva er egentlig kjønn? På den ene siden er kjønn biologisk medfødt som kvinne og mann. Det britiske og amerikanske tradisjonen kaller det for "sex", samt at de også bruker begrepet "gender" som beskriver de to kjønns innhold. Britisk/amerikansk språk skiller mellom det biologiske og det sosiale kjønn som det ikke er dekning for i norsk språkbruk. Denne skillelinjen har vært viktig i feministisk forskning som et argument mot biologisk determinisme som om at alt er naturgitt. Det har fra feministisk hold vært viktig å argumentere mot at det ikke er på grunn av naturens forutsetninger at kvinner har vært og blir undertrykt, men at den heller har sitt utspring i sosiale og his-

toriske forhold. Begrepet kjønn er med andre ord ikke statisk og stabil, men produsert og kontekstuellet basert.

Hun går videre ved å spørre etter hvilken plass kjønn i religionshistorien har, slik den skrives og formidles. Hun kritiserer innholdet av begrepet *homo religious* (det religiøse mennesket) og sier at hvis vi skraper litt i overflaten så viser det seg som regel at det dreier seg om en mann fra det øvre samfunnslag. Hun stiller det retoriske spørsmålet om mennesket er en mann - eller om religionen egentlig bare har med menn å gjøre, slik at kvinner kan tematiseres som en tillegskategori til slutt? Hvem sin religion vi har lest om før tillegskapitlet om kvinner kommer, er elitens, og da den religiøse ekspertens religion, som er en mann. Det er sjelden arbeiderens religion vi har fått beskrevet. Feministisk forskning har påpekt at kjønn er innskrevet i de religiøse tekstene og i litteraturen om religionene, selv når man hevder at det ikke handler om kjønn, men om mennesker.

I kjølevannet av feministisk forskning fra 1970- tallet, hvor det ble reist kritikk hvordan religionshistorien har usynliggjort kvinner, har flere kvinnelige forskere og da i hovedsak katolske kvinner som Caroline Walker Bynum, Ursula King, Rosemary Radford Ruether, Elisabeth Schuster Fiorenza og Kari Børresen fra Norge, tatt opp disse problemstillingene i full bredde. Professor em. Kari Børresen skrev allerede på 1960- tallet en avhandling om kvinnesynet hos de to store kirkelærere Augustin og Thomas Aquinas. Samme type kvinneforskning har kommet innen jødedom og islam og man ser tilløp til samme type forskning innenfor hinduisme.

Jeanette Sky har valgt og fokusere på kristendom, islam, hinduisme og new age. Hun konkluderer med at religioner bidrar til å forme moderne bilder av kjønn. Når det gjelder kjønn, er religioner svært ulike. De blir til i ulike kulturelle kontekster og forflytter seg mellom land og kulturområder, mellom folk og tradisjoner. ■

May-Lisbeth Myrhaug

Bokanmeldelser

KELTISKE MYTER



FRONTIS
KELTISKE
MYTER

**KELTISKE MYTER
UTVALG OG
INNLEDENDE ESSAY
AV JAN ERIK REKDAL**

**OVERSATT AV JENNY
GRAVER, MADS HAGA
OG JAN ERIK REKDAL**

BOKKLUBBEN 2006

Keltiske Myter er bind nummer 39 i Bokklubbens serie "Verdens hellige skrifter". I likhet med de andre bøkene i serien inneholder boka et omfattende innledende essay skrevet av en fagekspert, denne gangen professor i irsk og walisisk språk og kultur ved Universitetet i Oslo. Det er også professor Rekdal som har foretatt utvalget av tekster og størsteparten av oversettingen. Med seg på laget har han fått stipendiat Jenny Graver og Cand. Philol. Mads Haga til å oversette fra henholdsvis gammelirsk og gammelwalisisk.

Boken inneholder et utvalg av 15 mytologiske fortellinger, åtte fra Irland og sju fra Wales. I tillegg til et innholdsrikt innledende essay og en innledning til hver fortelling finnes også bakerst i boken en oversikt over det keltiske panteon og hvilke navn som brukes på gudene innenfor de ulike keltiske tradisjonene. Denne oversikten vil være et stort pluss for alle som interesserer seg for keltisk mytologi. Mytologien kan nemlig virke forvirrende da den ikke bare omfatter én tradisjon, men flere, og de ulike gudene bærer forskjellige navn i for eksempel Wales og Irland, selv om mye tyder på at de representerer de samme gudene.

Et lands litteratur er ikke bare en kunstform, men i landets litteratur ligger språket som landets folk har brukt til å forme sitt tanke sett og sin virkelighetsoppfatning. Det er lite som forteller mer om et folk enn litteraturen som er skapt av det samme folket. På samme måte forteller myter oss også noe om et folks virkelighetsoppfatning.

"Myter er fortellinger", begynner Rekdal i

sin innledning. "De er muntlige eller skriftlige bearbeidelser av religiøse forestillinger, der mennesker forsøker å sette seg selv inn i en større sammenheng enn det håndgripelige. Mytologi er forsøk på å vise, forstå og forklare gudene og gudenes relasjoner til menneskene."

Fortellingene vi har å gjøre med her omhandler rester av det vi kan forestille oss at kelterne i Irland og Wales trodde på før kristendommens komme. Men fortellingene har fått skriftlig form i middelalderens klostre, og de kristne lærde har i prosessen lagt inn kristne elementer i de mytologiske beretningene. Enkelte steder er kristent og tradisjonelt vevet omhyggelig sammen til et hele slik at det er vanskelig for et utrenet øye å se at fortellingen er et produkt fra klostrenes skrivestuer. Andre steder, derimot, står de to tradisjonene side om side og virker mer uforenelige, blant annet i fortellingen om Brans sjøreise, der den mytologiske havguden profeterer Jesus og kristendommens komme.

Man kan muligens spørre seg om hvor hellige disse fortellingene egentlig er. Eller var. For fortellingene ansees ikke som hellige skrifter i Irland og Wales i dag. Men at det er berettiget å vie et bind i serien "Verdens hellige skrifter" til keltiske myter er det liten tvil om. Tekstene som er presentert i dette bindet er nemlig på den ene siden nettopp myter, altså "bearbeidelser av religiøse forestillinger der mennesket forsøker å sette seg selv inn i en større sammenheng enn det håndgripelige". På den andre siden representerer tekstene både et religionsskifte og en kulturkontinuitet.

Wales, som i likhet med resten av Britannia ble invadert av romerne, overtok mange av de romerske skikkene samtidig som walisisk mistet mye av sin status og latin ble kirkens og overklassens språk. Av den grunn var det meste av det som ble produsert av litteratur i Wales i tidlig middelalder religiøs litteratur skrevet på latin, og de walisiske mytologiske fortellingene er derfor skrevet senere og er gjerne mer tydelige i sitt kristne budskap enn de irske.

Men på grunn av at Irland aldri ble invadert av romerne, mistet ikke irsk sin status

som språk, og man begynte derfor mye tidligere å ta i bruk folkespråket som skriftspråk.

Noe av det bemerkelsesverdige med kristendommens og skriftens komme til Irland var at kirkens holdninger til den førkristne tradisjonen virker å ha vært en helt annen enn i resten av Europa. I stedet for å se på den eksisterende hedenske tradisjonen som en trussel virker kirken å ha vært svært tolerant overfor den eksisterende kulturen, og i stedet for å forsøke å ødelegge denne, oppsto det en produktiv union mellom det nye og det gamle. Takket være kirkens holdninger til de gamle forestillingene har vi i dag bevart en enormt rik litterær tradisjon fra middelalderens Irland. Men på den annen side er ikke disse fortellingene rent hedenske. De representerer nemlig også denne unionen mellom det nye og det gamle, og flere av fortellingene er derfor meget kristne i innhold til tross for at settingen kan virke førkristen.

Professor Rekdal har foretatt et godt og representativt utvalg av noen av de viktigste mytologiske fortellingene fra Irland og Wales. For en som kjenner denne litteraturen godt vil det alltid være flere fortellinger man gjerne skulle ha sett i norsk oversettelse, og særlig i en så vakker språkdrakt og innbinding, men omfanget av bevarte fortellinger er såpass stort at man er nødt til å begrense seg. Det innledende essayet er velskrevet og gir en omfattende og god oversikt over den keltiske tradisjonen og kulturen. Dette gir leseren et godt rammeverk og gode forutsetninger for å forstå de utvalgte fortellingene. Likevel må det nevnes at dette ikke er enkle eventyr egnet for høytlesning på sengekanten. Fortellingene er komplekse, fremmedartede og til tider tunge å lese og vanskelige å forstå. Det at flere av fortellingene er i prosimetrum, der store deler av innholdet er metrikk, gjør ikke litteraturen mindre krevende. Fortellingen om Eochaid Mugmedóns sønner vil nok være den mest håndgripelige for den uerfarne leser fordi, som professor Rekdal selv kommenterer i innledningen, "i denne fortellingen har eventyret tatt nesten helt over", og det er denne som vil virke minst fremmed for et norsk publikum.

Undertegnede anbefaler å starte med nettopp denne og ikke bokens første fortelling om Slaget ved Mag Tuired. Keltiske Myter består av et utvalg enkeltstående fortellinger, og med unntak av de fire grenene av Mabinogion, som bør leses i den rekkefølgen de står oppført, behøver ikke de andre fortellingene å leses i den rekkefølgen de står i her.

Det må nevnes at de tre oversetterne har gjort en imponerende jobb. Å oversette fra gammelirsk og gammelwalisisk er en svært utfordrende oppgave, og oversetterne viser seg her som meget kompetente filologer. Dette arbeidet er spesielt imponerende gjort av Jenny Graver og Mads Haga, som har betraktelig mindre erfaring med dette enn Jan Erik Rekdal. Her må spesielt nevnes åpningen av "Ødeleggelsen av Da Dergas gjestegård", der en av de vakreste beskrivelsene i irsk middelladerlitteratur er gitt en like vakker språkdrakt på norsk. Professor Rekdal viser seg igjen som Nordens ledende keltolog både i det innledende essayet og i innledningene til fortellingene, samt i det filologiske arbeidet han har utført i oversettelsene sine. Samtidig kommer poeten Rekdal til sin rett her, for eksempel i beskrivelsen av det blodige slaget ved Mag Tuired:

"Mang en vakker mann falt der på dødens oppsamlingsplass. [...] Det var stolthet og skam om hverandre der, raseri og forargelse. Blodet fløt i strømmer over den hvite huden til unge krigere. De lot seg lemleste av tapre menn, for frykten for skam var større enn frykten for fare. Grell var lyden fra flokken av kjemper og krigere som forsvarte sine spyd og skjold og kropper mens andre hogg etter dem med spyd og sverd. Grell var også tordenen som var der under hele slaget: krigernes rop, og skrall fra skinnende skjold, og hvin fra sverd og dolker med skjetter av ibenholt, rangling og skrangling fra pilekoggene, summing og svirring av spyd og kastespyd, klirrende sammenstøt av våpen."

Det er gledelig at disse fortellingene endelig finnes i norsk oversettelse. Keltiske Myter er en imponerende samling tekster som føyer seg naturlig inn i rekken av "Verdens hellige skrifter". ■

Cathinka Hambro

Kjønnsnøytraliseringens konsekvenser

“HANDLE SLIK AT DU ALLTID BRUKER MENNESKEHETEN (MENNESKENATUREN) BÅDE I DIN EGEN PERSON OG I ENHVER ANNENS PERSON, SAMTIDIG SOM ET FORMÅL OG ALDRI BARE SOM MIDDEL.” (IMMANUEL KANT)

I regjeringens høringsnotat om kjønnsnøytral ekteskapslov vil man løsrive ekteskapet fra “det heterofile monopolet”. Hvordan man i dette dokumentet prøver å ta alt til inntekt for egne interesser, kan omgangen med den store tyske tenkeren Hegel eksemplarisk vise: “Selv om Hegel i sin analyse forutsetter at ekteskapet er en relasjon mellom mann og kvinne, må ikke hans tanker om familien og ekteskapet nødvendigvis forkastes selv om partene i ekteskapet har samme kjønn.” Det er Tove Pettersen (førsteamanuensis i filosofi ved Universitet i Oslo) som har forfattet denne setningen. Den er et markant eksempel på hvordan man kan snu en tanke så den sier det motsatte av det den egentlig vil si. Ikke akkurat et tegn på intellektuell redelighet.

Blant de mest rystende utsagn i dokumentet er at det stilles spørsmål ved om barn trenger en kjedelig mor og en kjedelig far. Det er “noe empirisk forskning må gi svar på”, heter det. Et slikt utsagn er et direkte hån mot alle de barn som har lidt under skilte foreldre og som ikke har fått se foreldrenes kjærlighet til hverandre. Aristoteles er av den oppfatning at den som sier at han kan slå sin mor, ikke fortjener argumenter, men irettesettelse. Slik er det også med dem som hevder at barn ikke trenger en mor og far. De fortjener en sterk irettesettelse. Et menneskevennlig samfunn bør for menneske-

hetens skyld være intolerant overfor slike utsagn. Men her til lands gjelder man som intolerant hvis man vil fastholde ekteskapet mellom kvinne og mann og også vil beskytte barns rett til kjedelige foreldre.

Visse ting i livet er selvsagt. At ingen har rett til å slå i hjel naboen, er en norm som ikke trenger å bevises. Enhver innser at den er riktig. Det samme burde gjelde barns oppvekst: De trenger en mor og en far som elsker hverandre. Selvfølgelig vil det i et samfunn finnes mange brudd på en slik norm. Men det opphever jo ikke normen. Den er og forblir den samme. I Norge prøver man i dag å omdefinere normer som enhver egentlig innser som riktige. Teologisk kan vi uttrykke det slik: Man har satt seg i Guds sted. I bibelen likestilles det med avgudsdyrkelse.

Da Norge vedtok selvbestemt abort i 1978, tapte det ufødte liv. Barn som ikke er ønsket, kan fjernes. Nå er det omvendt: Alle som vil ha barn, må få det til tross for naturens klare tale. De forsvarsløse blir tråkket på igjen. Barn er blitt noe voksne mennesker kan skaffe seg etter egne behov. Hvis homofile har lyst på barn, kan de trosse naturen og dermed få det gjennom adopsjon eller gjennom surrogatmødre. Barn blir dermed gjort til middel for voksnes behov. De har fått en *målbar verdi* istedenfor at deres *ukrenkelige og umålbare verd* blir respektert. De er ikke lenger mål i seg selv. Det er forøvrig alarmerende at regjeringen tar det for gitt at alle homofile vil dette.

Noen ganger skulle man ønske at Immanuel Kant kunne gjenoppstå fra de døde for å lære sine medmennesker om menneskeverdet og om sunt vett. ■

Porto betalt ved innlevering P.P. Norge / Norvège

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

For selv om hjertet fordømmer oss, er Gud større enn vårt hjerte og vet alt. Mine kjære, dersom vårt hjerte ikke fordømmer oss, kan vi være frimodige overfor Gud. (Joh 3,20-21)



ST. OLAV KATOLSKE BOKHANDEL

Akersveien 14 0177 Oslo
TLF: 23 21 95 55 FAKS: 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no
Nettbokhandel: www.stolavbok.no

Velkommen til ny bokhøst!
Vi anbefaler:

MARTIN LÖNNEBO - MARTIN SJÖDIN: "Vær, vind & livets alvor".
En brevveksling. De møtes i erfaringen med barn med funksjonshemninger.
Verbum. Kr. 298,-

KARL GERVIN: "Klostrene ved verdens ende" Lyse, Nonneseter, Bergen. Hovedøya, Munkeby, Tautra.
Pax. Ib. Kr. 398,-

KJELL ARILD POLLESTAD: "Peters svar". Kristendom for dannede hedninger og lunkne kristne.
Cappelen. Ib. Kr. 339,-

BRIEGE McKENNA OSC: "Miracles Do Happen". Hft. Kr. 135,-
NB! Også på dansk: Er miraklernes tid forbi? Hft. Kr.99,-

Inge Eidsvåg: "Stille stemmer - indre bilder" - Om lesningens velsignelser, farer og fryd.
Cappelen. Ib. Kr. 339,-

ÅPNINGSTIDER I HØST:

Hverdager: 10 – 17. Torsdag: 10 – 18. Lørdag: 10 – 14. Første søndag i måneden: 12 – 15.